

Milutin
Badurina
Dudić
POVIJEST
LUNA

Bilješke i dopune
: fra. Anđelko
Badurina Dudić
Dudići 2006.

MILUTIN BADURINA DUDIĆ

POVIJEST LUNA

Pisano između 1970. i 1980. g.

[Bilješke i dopune: fra Anđelko Badurina Dudić]

DUDIĆI
2006.

Izdavač: «GUŠĆ» d. b. o.

Ov' smišni libar Milutina i mene,
 sa štorijami o Lunu i Dudićima
 svrših pisat u moemu mostiru Svetoga Frančiška u Odri.
 za svojom tavulom sideći,
 i pečatat uz pomoć modernog čislenika,
 hoće reć abaka, pločice i pisalice skupa,
 u prvim danima miseca maja
 o blagdanima moih uzora i zaštitnika
 svetoga Pahomija, pustinjaka
 i svetoga Pelegrina, skitnice.
 Lita Gospodnega dvi tisuće i šestoga..

«To čagodi bi mojom' nepom'nom' grišno
 ili moim' neum'čstvom' to vi ispravite
 vašim' dobrim' razumom
 i molite Boga ze me velikago grišnika,
 zač to nepisa ruka anjelska,
 nego ruka grišniča,
 komu e zem'la mati, grisi bogats'tvo, a grob hiža.»

Գրած ճոռաւարտ ժողովրդի յառօրեացտեղի եւ որչա
 ճ աստցնեալքիւմա զ ժողովրդ եւ յԵրեւանքի
 ճառնաւոր թաճիտտա յ որոմք որցտեղք
 Գրատեցող ճիւղեւորքի յ Գրեւան ճառնաւ
 եւ թաճիտտեւոր ճիւղ ճ թրցողք որցտեղքի ճառօրեացի
 զ թաճիտտեւորքիւմա որչա յառօրեւոր ճիւղատեղեացի
 ճառտեղքի յիւրեւորքի, թրցտեղքի
 եւ ճառտեղքի յառօրեւորքի, ճիւղտեղքի,
 ժողովրդի ճոցն թրցտեղքի ճառնա տեղեւոր եւ յառօրեացի.

Dragi štioče !

*U ovomu libru nemoj iskat ono čega nima.
Zadovolji se s onim će u njemu je. A ima toga prilično.
Ovu POVIJEST LUNA napisali smo Milutin i ja, svaki na svoj mod.
Ako smo ča pogrišili ispravite i napišite bolje.
Lako se rugat, i reć «ja mislin da ni tako». E pa napišite ča znate bolje.*

Prvu POVIJEST LUNA napisal je o. Odorik Badurina dok je bil u Kaboru pred više od 60 godišć, ona je još uvik samo u rukopisu i još se uvik čuva na Jakišnici, kod njegovog najstarijeg živućeg rođaka, kako je on sam ostavil u usmenoj oporuki. Mislin da je to sad Cioslav. Puno njih se š njon služilo i napisalo na drugim mestima niš o Lunu, ali sama ta Odorikova POVIJEST nikad nije tiskana. A tukalo je to već odavno učint.

Milutin je počal pisat Povijest Luna, na svoj mod, prije četrdesetak godišć, šemprije i bi i mene čakod pital ča mu ni bilo jasno, kad bi ja došal doma. Nike stvari sam mu rekal, a nike i poslal napisane, ča je on i vrgal va svoju knjigu.

Fala Nevesinu da je ovo sačuval.

Milutinu su se niki užali rugat da izmišlja i uveličava neke svoje događaje, osobito one iz života u «Teritorio Čako». (To su bili posebno njegovi rođaci Staniščari, jer ih je šuperal u izmišljanju. (Kad mu je jedan Staniščar niš uveličano pripovidal, Milutin mu je rekal: «E, ta mi ne će va tašku». A on mu odgovori: «E, a svaka vaša meni mora, an!».).

Međutim u ovoj knjigi Milutin ni niš izmišljal. Škoda da i više toga ni napisal ča je znal. Puno toga ljudi znaju, ali to se s vrimenom zaburavi. Ostaje ono ča je napisano.

Nike stvari u njoj se i meni bile nepoznate a zanimljive, pa san mislil da će još kogo zanimat, i odlučil sam ovo tiskat za svoj gušt, za rođake i Milutinove prijatelje, za doma, za po kući.

Dok se ne najde ki bi tiskal Odorikovu Povijest, morat ćemo se zadovoljit i s ovim.

Odra, na blagdan blažene Ozane, 27. 4. 2006.

Fra Anđelko

GDJE JE ŠTO U OVOJ KNJIGI

Najstariji stanovnici Luna	6
1653. Godine (doseljenje Badurina)	8
Crkveno razvijanje u Lunu	15
Početak pismenih ljudi u Lunu	17
Elementarne nepogode na Lunu	22
Pomorska bitka pod Visom	27
Boksterski rat u Kini	30
Zaselak Dudići	32
Do kada se je uredovalo talijanski u Pagu	35
Muharovo pljačkanje	36
Početak raseljavanja Badurin iz Luna 1828	39
Kazalo Milutinove knjige	41

Najstariji stanovnici Luna bili su Liburni (Ilirsko pleme)¹.

Njihove tragove možemo pratiti od otprilike 1500 godina prije Krista. Najveće njihovo naselje bilo je na tako zvanom paškom poluotoku koji se proteže od Novalje do sjevernog rta Luna, i to u Vidasa na polju, a zatim manja naselja na zaselku Stanišće, u zaselku Dudići kod Osičine a zvano Grobina, to su bili njihovi grobovi, i veće naselje na Polju². Jedna od utvrda izvidnica bila je Gradac iza Stanišća.

U prvom stoljeću poslije Krista Rimljani su zauzeli cijelu Dalmaciju pa su negdje pri kraju stoljeća došli i na Lun. Njihovi tragovi su nađeni na Tovrnelama, gdje je bila neka gostionica (taberna) od čega su Tovrmele i dobile svoje ime. – Rimske keramike nalazi se i u Dudića, sajuga lokve.

Kršćanstvo je na Lun došlo vjerojatno nekako u isto doba ili nešto kasnije, u 2. ili 3. stoljeću poslije Krista, ali o tom nema izričitih dokaza³. Dokaza o kršćanstvu nalazimo u kasnijim, od 7. do 10.

¹ Ovaj cijeli «članak» do god. 1813. Milutinu sam napisao ja i poslao negdje 1977. On ga je «prepisao» i stavio na kraj svoje knjige, ali po logici stvari, mjesto mu je na početku. Moje pismo Milutinu nalazi se u prilogu njegovog rukopisa. (op. A.B.) – Liburni su nastavali područje od rijeke Krke do rijeke Raše u Istri. Sjeverno od Raše su bili Histri, a južno od Krke Delmati. – O imenu Lun Petar Skok u svom djelu: SLAVENSTVAO I ROMANSTVO NA JADRANSKIM OTOCIMA, Zagreb 1950. str. 68. pišući o otoku Pagu doslovce kaže: «Ovaj neobično dugi otok zvršuje se dugim šilom, koje se zove Lun, u dokumentima Punta Loni, hrvatski u domaćem izgovoru Koncilun, t.j. na koncu Luna. Prvi dio ove složenice Konci stari je hrvatski lokativ. (od imenice konec). Naziv Lun izvodi se od lat. leo, leonis = lav. Ne mogu znati, da li je ovo izvođenje ispravno, jer nije potvrđen stariji oblik. Moglo bi se raditi o kakvoj predrimskoj riječi kao i o prvobitnom nazivu ovog otoka...».[Ovo «šilo», kako ga naziva Skok, dugačko je preko 20 km, a široko jedva oko 1 km].

² Istočno od lokve u Vidasa na Polju, prilikom kopanja zemlje za popravljjanje ceste oko 1975. godine, nađeni su brojni komadi nakita koji su bili u ilirskim grobovima, a našao ih je ondašnji cestar Vlatko Kocijan i na njih me upozorio, a ja sam ih predao crkvenom muzeju u Novalji. Tu je izgleda bilo glavno Ilirsko svetište na cijelom «poluotoku» Lunu, zbog čega su Hrvati kao pogani podigli svetište svom vrhovnom božanstvu Svantevidu, a kad su se pokrstili, sagradili crkvicu Sv. Vida, po čemu i polje dobilo ime Vidasi. Ovo je inače jedna od najviših točaka poluotoka (*75 m), iz koje se vide oba mora, gori do Velebita i doli do Lošinja. Inače najviša točka na poluotoku je Gradac iznad Stanišća (* 135 m). – Isto tako na Lunjskom Polju (Stanišćarskom), koje je također blizu velike lokve, ljudi su kopajući vinograd nailazili na brončane predmete I ovdje su Hrvati u 14. stoljeću podigli crkvicu sv. Jurja, tipično čobanskom Svecu, koje ruševina i danas postoje, a po njoj je i Jurjevica dobila ime.

³ Na Tovrnelama, na rivi, nalazi se jedan ranokršćanski sarkofag (4. st.), ali on nije nađen na Lunu, nego ga je tamo dovezao pred II. svjetski rat paški brodar Ogujić, za potrebe uljare. (To mi je rekao Milutin koji je tome bio svjedokom).

stoljeća, - Jadrišnica (crkvice sv. Andrije), Ivašnica (Sv. Ivan) i Sv. Martin na punti Luna. Od tada pa dalje na Lunu su Hrvati. Najprije pod Hrvatskim knezovima i kraljevima sve do 1202. godine, a tada kao i cijela Hrvatska, podpada pod vlast Mađarske.

Od 10. do 15. stoljeća Lun je bio pasište za ovce susjednih gradova, tako da nalazimo više dokumenata iz 12. i 13. stoljeća da se za Lun prepiru Rab, Zadar i Osor, čije je on vlasništvo⁴.

Godine 1410. kad je Mađarska prodala Veneciji Dalmaciju i Lun dolazi pod vlast Venecije, koja tu vlada do svoje propasti (1797.g.), odnosno malo ranije⁵.

Godine 1806. Lun dolazi pod vlast Francuza.

Godine 1813. otoke Krk, Cres, Lošinj, Rab i Pag zauzima Austrija i pod njenom vlašću Lun ostaje sve do 1. Studenog 1918. godine. Tim datumom završava prvi svjetski rat i propada Austrougarska Monarhija.

Lun podpada pod Talijansku okupaciju i ostaje 3 godine i 2 mjeseca, onda odlazu Talijani i dolazi vlast Kraljevina Srba i Hrvata, koja se poslije nativa Kraljevina Jugoslavija.

U drugom svjetskom ratu 1941. godine propada Kraljevina Jugoslavija, Lun podpada pod vlast Nezavine Države Hrvatske.

Godine 1945. 12. Travnja Lun podpada pod vlast Samostalne Federativne Jugoslavije.

⁴ Posebno dugačak spor oko Punte Luna i Novalje vodio se je 1292. godine u Zadru pred izaslanikom venecijanskog dužda između predstavnika Zadra i Raba. Pošto su saslušani brojni svjedoci jedne i druge strane, sud je 9. lipnja 1292. g. u katedrali Sv. Stošije u Zadru presudio da Novalja i cijeli Lun pripadaju gradu Rabu, a granica je tamo iza Gajca, gdje su još ruševine crkvice Stomorice. Odluka suda glasi:»...složno kažemo, priznajemo, odlučujemo i tvrdimo da Općina i ljudi rabski slobodno imaju i zauvijek posjeduju za ispašu, obrađivanje i ostalo što im pogoduje i napredak omogućuje, cijeli Lun i cijelu Novalju sa svime što im pripada, i cijelu Casku i grad Novalju sa svime što mu pripada sve do prije rečenih starih zidina (*To je današnji Kaštel, op. A.B.*) koje se zovu sveta Mauricija (Stomorica), ravno sve do mora prema sjeverozapadu, a zatim također od istih zidina svete Mauricije ravno sve do jedne rupe koja se hrvatski zove Niža jama, a latinski pak duboka rupa, (*To je današnji Dolac, op. A.B.*) ... i zatim ravno sve do mora prema zapadu, bez ikakvog protivljenja, uznemiravanja ili zlostavljanja od strane prije rečene općine Zadar:» ...[Kako smo svjedoci i danas se općina Novalja i općima Pag (Kolan) svađaju oko toga čiji je Gajac].

⁵ Na jednoj geografskoj karti otoka Paga iz 1573. g. «deteljno» je nactana Paška vala, a sjeverno od Novalje samo mali rep s nacrtanim stablima i nadpisom: «Boschi = šume.

1 6 5 3. Godine

Dolazi u Lun prvi stanovnik sadanjega Luna po imenu Matej Badurina sa svojim sinom Petrom. Petru se na Lunu rodio sin Šimun. Kršten je u Rabu dne 13. 8. 1671. godine.

Matej Badurina dolazi u Lun iz Palita na Rabu. A kao pastir rabskih plemića, koji su u ono vrijeme bili gospodari Raba i Luna po ostavštini Dužda Mletačkoga. Po dolasku na Rab Matej Badurina najprije su istog rabski plemići odpremili na Otok Cres. Odatle se je kroz kratko vrijeme povratio na Rab u Palit, i odatle ga isti plemići odpremili na sadašnji Lun, i tu je ostao do svoje smrti kao pastir rabskih plemića koji su mu dali svoje ovce na čuvanje, ovce je čuvao na polovinu prihoda pastiru a polovinu plemićem, i tako do danas svi Badurine na području Luna smo se narodili od prvog došljaka Mateja Badurine.

Budući da se u historiji Raba ne može pronaći zapisano od kuda je gore imenovani Matej Badurina došao na Rab za svi narođeni Badurine uvijek je postojalo veliko zanimanje, budući da od dolaska u Lun Matej Badurina pa sve do 1918. godine bili smo uvijek pod istu veliku državu Austrougarsku Monarhiju koja je propala završetkom prvog svjetskog rata 1918. godine, u svojoj cjelini obuhvaćala je Austriju, Mađarsku, Čehoslovačku, Isru, Sloveniju, Hrvatsku, Vojvodinu, Bosnu, Hercegovinu i Dalmaciju.

Kuda god su Badurine prošli kroz vojsku nigdi nisu najišli na Badurinu ako nije bio iz Luna, isto tako kada su počeli raseljavati po svijetu⁶.

Moj rođak, rodili smo se pod istim krovom, Anđelko Badurina pok. Mata, Otac Trećoredac, tajnik je Zagrebačkog Državnog Instituta za ispitivanje starina. Konačno je otkrio tu zagonetku 1972. godine i mene obavještava:

Da je Matej Badurina bio Grčki pastir na tromedi Grčke Bugarske i Srbije. I kada je Turčin provalio iz Azije u Europu i narodi Europe pred njim bježali za spasiti svoje živote, u tom bježanju je Matej Badurina dospio na otok Rab⁷.

⁶ Slično prezime i zaselke, samo pod pod imenom Baturina, nalazimo u Dalmatinskoj Zagori, u selu Maovice kraj Vrlike, i u selu Nisko u Lečevici, iza Kozjaka. – U Zadarskom pak zaleđu postoji na više mjesta (Pridraga, Galovac, Polaća) prezime Batur. Riječe Badur inače na indoevropskom znači pastir, čoban, a isto tako i pstirsku kabanicu s kopučom, kavu je nosio i naš ded, a koja se danas čuva u samostanu franjevac trećoredaca na Portu, na otoku Krku, jer je takvu, pastirsku, kabanicu nosio i sv. Franjo Asiški nakon što je odbacio raskošno viteško odijelo.

⁷ Ja sam Milutinu zaista rekao da su Badurine došle iz Grčke, ali prije Grčke oni su došli još iz daljega, negdje iz planina Armenije. – Turci su, naime, kad su krenuli na

U zapadnoj Njemačkoj u jednoj bolnici radi medicinska sestra, nećakinja moje Supruge, Marica Badurina pok. Dragutina Rumešić 1977. godine dolazi samo na dva dana u Lun da me obavijesti o našem porijeklu neznajući da sam ja već prije što doznao. Velikim veseljem je došla k meni, sa ovim riječima: dragi tetac došla sam vam veliku novost izpriповjedat. U bolnici di ja radim došao je na jedno stanovanje jedan stariji Profesor rodом Nizozemac (Holandani) taj je profesor za po krvi ispitivanje porijekla ljudi, prvi put kad je mene susreo na hodniku, kako sam ga pogledala u susretu, pozdravio me je od kuda vi Grkinja, ja sam odgovorila ja nisam Grkinja nego Jugoslavenka, zamolio me je da se malo zaustavim. Kada sam se pred njega zaustavila podigao mi je kapke na očiju, i kazao ako vi Gospodo neznate vi ste po krvi Grkinja sa sto postotnim uvjerenjem.

Izvjешtaj onog Profesora opunomoćuje od krivnje porijekla nas Badurina, kako je pronašao 1972. Godine Profesor Anđelko Badurina Dudić po. Mata rođen u Lunu⁸.

Budući da je Lun postao samostalna župa tek 1870. godine, prije tog najprije su bile matične knjige za Lun u Rabu, posli u Novalji, kroz sve što se je zbivalo sa matičnim knjigama to se ne zna u javnosti, a ljudi su bili nepismeni. I tako se točno ne zna kada su počeli u Lun doseljavati ostali kod Badurina, svakako izgleda da su Badurine bili sami u Lunu preko 100 godina⁹. Onda su počeli dolaziti ostali, Kocijan, Šanko, Makarun, Jerinić, Argentin, Šegota, Baričević¹⁰. Svi koji su poslije nadošli na Lun kod Badurin oni su većina dolazili leđični mladići kao radnici kod Badurin, i ženili se za njihive kćeri i dobivali miraz i k tome proširivali svoje gospodarstvo. Ti koji su došli mladići odnosno leđični, to su bili vojni bjegunci. U ono doba za Hrvatsku je bio vojni zakon mnogo teži nego za Dalmaciju i zbog toga su mladići pred vojsku puno bježali iz Hrvatskog primorja na Otoke Cres, Krk, Rab i Pag i tu razvili svoje obitelji i gospodarstvo. Austrougarska vojna vlast je imala zakon

svoj pohod prema Zapadu, pred sobom slali svoje čobane (nomadske pastire) zvane Juruci, koji su izvidali teren, a pred njima su bježali pastiri koji su se tamo nalazili, pa je tako jedan dio plemena Badurina stigao i na Lun. (Vidi: Ćiro Truhelka, Studije o podrijetlu, Zagreb 1941.)

⁸ Neki znanstvenici, kao na pr. pok. akademik Mate Suić, inače Bračanin, komu je žena bila iz Paga, Usmiani, pa je mnogo proučavao otok Pag, drži da su Badurine potomci starih Liburna, koji su tu opstali kao pastiri i nakon što su Rimljani osnovali gradove Kissu i Novaliu.

⁹ To što se prvi Badurina u Matičnim knjigama prvi put spominje 1653. g. ne znači da ih i prije nije bilo, ali iz ranijih razdoblja nisu ni matice sačuvane.

¹⁰ Zanimljivo je da su se svi ovi došljaci, «vojni bjegunci» nastanili samo u **Selu**, a nijejedan na **Stanima**, a onda se kasnije počeli preseljavati na Tavrnele. – Svi se nekako ženidbom došli do kakvog takvog izvora prihoda, jedino se **Muhar** odao hajdučiji.

za vojne bjegunce. Ako ga je uhvatila u roku od 7 godina bio je suđen po vojnom sudu, ako nije bio uhvaćen u isteku 7 godina, onda je bio slobodan od vojnog suda i služenja vojnog roka, tako da se poneki i vraćali svojim kućama¹¹.

Kroz daljnje godine kada su se Badurine dosta razmnožili u Lunu, naišla je poteškoća: Svi Badurine puno istih imena sina i oca, pa se teško pronalazilo onog kog se je tražilo. I došlo je do tog da su Badurine razgraničeni sa nadbezimenima¹². I to je počelo od juga prema sjeveru. Prvi zaselak¹³ Stanišće onda zvano «Đemini», ostali su Badurine. Bez nadprezimenena. Drugi zaselak Gager, budući je imao više obitelji, polovica je dobila nadprezime Badurina Žakan, a druga polovina Badurina Tomić. Treći zaselak Dudići, onda zvano «Imalj» dobio je Badurina Dudić. Četvrti zaselak dobio je Badurina Perić. U selu Lunu polovica je dobila Badurina Čauš, a druga polovina Badurina Rumešić.

Mlađa generacija počela je raspravljati kako je došlo do tog razgraničenja Badurine. Neki da su čuli od svojih starijih da je to najprije pokrenula vojska, odnosno vojne vlasti. Drugi opet da je Sud to prvi pokrenuo. Na kraju nije točno ni jedno ni drugo. Sa vojnim zakonom i Sudom nije na laku ruku izbjegavati. Općina Raba, kako je bila gospodar šuma na Rabu, tako isto i na Lunu, premda je Lun na drugom toku, i tako Rabska Općina u ono doba na Lunu je uvijek imala lugara, čuvara šume, rabljanina iz gradskih obitelji. I ti lugari su imali konja i na njemu vršili službu i često se mjenjali, tako da nisu lično ni upoznali ljudi na Lunu, i kada bi oni nekog ufatili u prekršaju i napisali istom prijavu, kada je tuženi došao na saslušanje, on je kazao: e, po to ja nisam. Odgovor je bio: Kako nisi kad je čisto tvoje ime i tvog oca. Tuženi je nabrojio 10 imena i bezimena iste, i od tih je neki bio, ja nisam. I to je Općinu natjeralo da putem Suda razgraniče Badurine sa nadprezimenom. Ovako je do danas na čistu sa službenom poštom i

¹² Milutin upotrebljava izraz «bezime» i «nadbezime», a zapravo bi o trebalo zvati «prezime» i «podprezime».

¹³ Milutin upotrebljava naziv «zaselak» i «zaselčani», jer mu je to izgledalo službeno, «gospodski». Međutim na Lunu se za te «zaselke» uvijek upotrebljavao naziv «stan» i njegovi stanovnici «stanari», dok se za glavno mjesto gdje je župna crkva upotrebljavao naziv «Selo», a njegovi stanovnici «Seljani» ili od strane stanara pomalo podrugljivo «Seljaci». Ovaj naziv **stan** više odgovara jeziku pastira kakvi su bili Badurine, i nose ga sa sobom još iz svoje stare postojbine u srednjoj Aziji, gdje se i danas tim nazivom imenuju i države: Kazahstan, Turkmenistan, Armenistan itd., a znači kuću i domovinu, a u njihovom suvremenom značenju državu. U pastirskom životu i jeziku, to je bilo ime za mjesto gdje se stanuje zimi, dok se ne ide na ispašu. U drugim pastirskim naseljima u Hrvatskoj i Bosni ta se mjesta nazivaju **katuni**, a taj su naziv donijeli oni Turski pastiri koju su njih, Badurine, tjerali s njihovih stanova da bježe dalje na Zapad.

privatnom. Mi zaselak Dudići na privatnu poštu uopće ne spominjemo Badurina, samo Dudić. Ali ih ima nekih koji svoje nad prezime uopće ne stavljaju nego samo Badurina i stan.

Opet u pošti čine zabune. E, sada opet javljaju se treći koji tvrde da je Badurine razgraničao Plovan Anton Žic, rodom iz Punta na otoku Krku. A na Lun je došao za plovana 1903. godine i bio je u službi na Lunu 20 godina, kad je uslijed teže bolesti i odbjeglih godina pao u krevet i odvezli ga u njegovo rodno mjesto. To je opet točno, neistinita predaja, budući je točna pismna predaja da je u Lun došao Plovan Anton Žic 1903. godine. A ja preko stare usmene predaje posjedujem službeni zapis koji je pisan 28. listopada 1888. god. i u njemu je već napisano Badurina Dudić¹⁴.

Razmatrajući ovu stvar moglo bi se zaključiti budući je Anton Žic službovao na Lunu, da je on ispisao nove knjige i oni Badurine koji su umrli prije razgraničenja upisao u nad prezimena¹⁵.

Zapis kojeg je posjedujem napisan je na talijanskom jeziku pa ću ga napisat na Hrvatskom jeziku njegov sadržaj koji ovako glasi:

«Potvrđuje se sa strane ovog ureda da kod raspodjele Općinskih imanja Raba. Koja je uslijedila 1848. god. Ivanu pok. Ivana dodijeljena je broj 21 parcela u području Lun/ a koja glasi na ime Badurina Dudić.

Sadašnja Općina

Rab 28. Listopada 1888. god.

(Pečat općine) P. Galzinja.»

¹⁴ Kako u samoj ispravi piše podjela i dodjela pašnjaka na ime Badurina Dudić izvršena je već 1848. godine. – Naziv Dudići, vjerojatno dolazi od vrste sove koja živi u Gušću, a koju kod nas zovu duda. - Zaselak pod imenom Dudići nalazimo i na otoku Rabu, na početku Kalifronta.

¹⁵ Izgleda da je Don Anton Žic, ili župnik prije njega, da bi izbjegli nesporazume oko istih imena i prezimena, počeo na krštenju davati djeci i narodna imena, kao što su: Vladimir, Dragutin, Stanislav, Milutin, Kažimir, Slavić, Živko i slična, te ženska imena: Nevenka, Sokola, Vojka, Tihomila, Ružica, Danica . – U Austrougarskoj je naima Dekretom dvorske kancelarije od 1826. godine, bilo zabranjeno davati djeci druga imena osim Apostola i velikih starih svetaca, a osobito ne poganska, pogrdna ili smiješna, zbog čega i u ovim Milutinovim zapisima nalazimo uvijek ista imena: Petar, Pavao, Mate, Jure, Šime, Anton. – Možda je pak ovo davanje narodnih, slavenskih imena bio i neki način borbe protiv Austrougarske, koji je u ono doba, pod utjecajem Strossmayera i drugih Panslavista, bio uobičajen u Hrvatskoj. (Nisu jadni ni bili svijesni da «srljaju kao guske u magli» kao što im je 1918. govorio Stjepan Radić. Nije isključena da je don Ante Žic, kao Puntar, takva imena davao i zbog Jugoslavenstva, jer je upravo poslije njegovog odlaska iz Luna u rodno mjesto Punat, to mjesto promjenilo ime u Aleksandrovo, iz ljubavi prema kralju Aleksandru. - Don Niko Parčić uveo je običaj davanja imena prema svecu koji je najbliži rođendanu djeteta. – U imenima Lunjana u drugoj polovini 20. stoljeća postoji takvo «bogatsvo» u različitosti imena, da više nisu potrebna ni «bezimna» ni «nadbezimena».

Za ovjeru prijepisa iz talijanskog jezika na Hrvatski jezik prilažem fotokopiju originalnog zapisa, da svako može kome hoće znancu talijanskog jezika pokazat da li je točno prevedeno i da nije izmišljena legenda nego podpuna stvarnost. Original čuvam za moji potomci.

(Prilijepljena fotokopija potvrde iz općine Rab, a glasi):

«Si certifice da parte di quest' Ufficio che nella divisione di pascoli comunali d' Arbe seguita nell'Anno 1848. a Giovanni fu qun. Giovanni vennero assegnati NR. 21 cepi d'erba nell pezzo pascolivo di Loni precisamente nel parteggi vocati delli Badurina Dudić».

Del Amministrazione Comunale.
Arbe 28 Ottobre 188.

(Pečat Općine Rab) P. Galzigna.»

Kako su se Badurine narodivali i Obitelji se povećavale tako su se od sela Lun širili prema jugu do granice Novalje zaselak za zaselkom. Građani Raba su im davali ovce na čuvanje uz polovinu prihoda pastiru a polovinu gazdi. Svi građani nisu imali mogućnosti za imati ovce za davati. Njima je Općina davala po zaselkih na pravo ispaše i tako se onda nagađali sa čobanima (pastirima), koliko mu ima davati na godinu u novcu za ispašu. Prema pogodbi taj novac se je njima svake godine u srpnju mjesecu nosilo u Rab na kuću. A gospodari ovaca svake godine dolazili bi na «strig», šišanje ovaca, i uzimali svoju polovinu vune i sira koji se je tu godinu napravio. Za Božić svi skupa poslali bi jedan brod i ljude i uzeli svoju polovinu ovaca koje se je svake godine klalo kao već stare, a za njih se svake godine ostavljalo pomladak.

Kako sam već prije na strani trećoj napisao da su Badurine bili preko 100 godina sami na Lunu, to je vidljivo po razvitku čobanstva, da kada su već prvi počeli doseljavat u Lun kod Badurina, da je već cijelo područje Luna bilo popunjeno sa ovcama rabskih gospodara pa bilo to ovce ili ispaša, zašto od prvih do zadnjih svih prezimena napisanih spreda na strani trećoj, nijedan više nije bio čobanin građana Raba, zašto više nije bilo slobodnog mjesta za biti čoban, pastir. Svi oni su se postavili na poljoprivredu i voćarstvo. Uz to su imali i ovaca na terenu di se je plaćala ispaša Općini. Svi Badurine, kada su se povećale Obitelji, uz čobanstvo počeli su krčit zemlju i svi biti poljoprivrednici,

počela se je saditi vinova loza kolikogod se je moglo za nju pronaći zemlje.

Svi Badurine na cilom području Luna, dokle je bilo malo Obitelji u selu Lunu i na svima zaselcima i bavili se samo čobanstvom, imali su svi malene suhozidne kućice pokrivene sa zvanima šimplami. To su bile smrekove debla sa sjekirom cjepane dužine od 1 metar i 50 centimetara pa do 2 metra. Kako su se počeli baviti sa poljoprivredom, počeli su u selu Lunu svi koji su onde bili, i svi zaselčani isto u Lunu praviti od kamena i malte veće kuće i pokrivati sa «kupama», crijepom. Zaselčani smestavali su u kuće u Lunu urod žitarica i vina. Za Božić i do po Novoj Godini svi zaselčani selili su se u kuće u Lun po 15 dana. Po zaselcima bi za to vrijeme samo obilazili kućice¹⁶.

Oko 1830. godine zaselčani počeli su po zaselcima zidati veće kuće živo zidane pokrivene «kupami» opekami i u njima smestavati žitarice i vino i sve ostalo. Kako su počele ubrzo se povećavati Obitelji tako su se i kuće počele sve veće i ljepše graditi i uređivati. I kako su se po zaselcima sve bolje uređivale kuće, tako u selu Lunu su zaselčani počeli zapuštati kuće i sve manje i njih zalaziti. Zadnje vrijeme pred drugi svjetski rat zaselčani bi svakog Blagdana u jutro išli u Lun selo i uzeli sa sobom za kuhati ručak tamo i pod večer se vratiti svaki u svoj zaselak. Čim je nastao drugi svjetski rat kod nas 1941. godine i nastala revolucija, ljudi se rasuli koje kuda i skrivali se od svake vojske, kuće su se zapustile još više, u njima za vrijeme rata zaselčani došli su ikad ili nikad. Poslije završetka rata 1945. godine počeli su ljudi u Nediđu otići samo kmisi i odmah kući. Po zaselcima počele su se kuće graditi za turizam, a u selu Lunu potpuno zapuštali kuće i u njima ne zalaziti. 1970. godine počeli su strani ljudi te kuće kupovati. Do 1975. godine sve kuće u selu Lunu od svih zaselčana su razprodane. To su strani ljudi u beziceno kupili i sada tu dolaze na svoje godišnje odmori na kupanje i sunčanje. U račun da još nije bilo struje, vode, slaba cesta, to su stranci za nikave novce dobili. Prvašnji mi vlasnici ništa se s tim ne okoristili. Ljudi su

¹⁶ Ovdje susrećemo jednu zanimljivu pojavu – «vikend» u **Selu**. Dok danas ljudi za kraj tjedna bježe iz većih naselja igradova negdje na selo, naši su Lunjani kroz tjedan živili na stanovima, a za nedjelje i blagdane odlazili su u Selo, glavno nasekje Luna i tu provodili vrijeme uz službu Božju u crkvi (žene su išle na «malu» misu ujutro da bi nakon toga mogle kuhati ručak, odrasli i djeca su išli na «velu» misu. Iza mise su «muški» «Na sred sela» raspravljali o novostima i politici, globalnoj i mjesnoj, a «glavar» je oglasivao važne obavijesti. divojke su čakulale, a djeca se igrala ili tukla. Iza ručka su muški igrali na bale, starije žene, «frančeskane» su imale svoje sastanke i molitve a djevojke koje su gotovo sve bile člsnice «Djevojačkog društva» su molile «Sat» iz molitvenika «Vječno klanjanje», a djeca su izmišljala huncutarije. Oko tri sata je u crkvi bio Blagoslov, a iza toga se išlo doma, premda bi muški ostajali još igrati na karte, a maladi na tanci.

počeli graditi kuće za turizam pa su računali da će i stom prodajom početi naprijed, ali mali postotak se je s tim prodanim napravilo.

U doba kada je Lun zasnovan po prvom naseljeniku Mateju Badurina sve Dalmatinsko otočje bilo je ugrožavano od ondašnjih gusara koji su pljačkali sve do šta su došli, ugrožavali su žene, djevojke, djecu samo ako im je uspjelo do toga plijena doći. I zato na području cijelog Luna, selo Lun i svi zaselci prema jugo do krajnjeg prema granici Lun – Novalja, bili su zasnovani po upadinama kako se nisu mogli vidjeti iz mora, a nikako da su mogli se sa kućicama smestavati pokraj morske obale. Ljudi su dobro nadgledali ako su se gusari približili obali odma su bježali u grmlje se sakriti i žene nosile djecu u koljepkah iz kućica, buduć je cijelo područje Luna bilo pokriveno šumarkom i nijedan zaselak se nije iz mora vidio. U povijesti nema da je ni jedna ljuska žrtva bila gusarska, a ovce su im krali kadgod su pristali na obalu. Jedno dijete da je nestalo iz sela Luna ali posli gusara; ljudi da su računali da je ukradeno od brodova koji su legalno prolazili¹⁷.

¹⁷ Razlog tome što su kućice bile građene u unutrašnjosti poluotoka, a ne na moru, jest i to što su Badurine bili vezani za pašnjake i ovce, a pašnjaci su se nalazili upravo u ovom središnjem dijelu. U središnjem dijelu su se nalazile, i sad se još nalaze, i lokve, glavni izvor života i za ljude i za ovce. – S druge strane, uz more je daleko više vlage i zimi i ljeti nego gori, na stanu, u što sam se i sam uvjerio. – Lunjani su se počeli baviti ribarstvom, i zbog toga se neki seliti na more, tek krajem 19. stoljeća, i to najprije Jakišnjičari, doseljeni od Stanišća i Gagera, a zatim Portani. (Koliko se ja sjećam svi su se uvijek tužili na reumu više nego drugi Lunjani). – S treće pak strane, zanimljivo je da je Stanišće, koje Milutin smatra najstarijim, sagrađeno u unutrašnjosti, ali ne u «udolini», nego na mjestu gdje ga se od svuda vidi, i od kuda se sve vidi.

Crkveno razvijanje u Lunu¹⁸.

Najprije je napravljena mala Crkvice sv. Martina na sjevernom rtu Luna zvanom punta Luna¹⁹. Rabski biskup šalje izvještaj Rimu za 1711. godinu: na Lunu ima 5 obitelji. Misa se govori glagoljski u crkvi sv. Martina na punti Luna²⁰.

Crkva sv. Anđela Čuvara sagrađena je dobrotom rabskog kanonika Galzinje 1738 godine. U svojem postojanju nekoliko puta je povećavana i 1870. godine je povišena i produžena sa izgradnjom sakristije²¹.

Do 1738. kada je napravljena Crkva Sv. Anđela Čuvara, misa se je govoila na punti Luna u crkvi sv. Martina. Iz Raba je dolazio svećenik kada je dopustilo vrijeme da je mogao doći preko mora u

¹⁸ Podatke o crkvenoj povijesti Luna Milutinu je vjerojatno dobio od pok. o. Odorika Badurina, franjevca iz Jakišnice, koji je poslije smrti župnika Leonarda Vidulića 1948. godine iz Kampora barkom dolazio na Lun služiti misu. On je u sve vrijeme bio na nutarnju stranu vratnice ormara u sakristiji zalijepio papir, na kojem su bili ovi osnovni podaci o Lunu. (I ja ga se sjećam). – Druge podatke mu je vjerojatno dao i rođak Paval Badurina, iz Stanišća, koji je bio najprije trećoredac, a kasnije svećenik krčke biskupije, a 1960-tih godina bio župnik, ancipret u gradu Rabu

¹⁹ To je jednobrodna crkvice s polukružnom apsidom, sagrađena megdjeu 10. stoljeću. To što je posvećena sv. Martinu, znači da je sadgrađena u doba dok su ovim krajevima vladali Franci, jer je sv. Martin jedan od najvećih Franačkih svetaca. – Na ogradnom zidu Stare crkve, a sada u njoj, nalazi se mrmorni kip za koji na Lunu postoji tradicija, a i moji kolege povjesničari umjetnosti tako pišu (Igor Fisković, Milan Jurković) da je romanički kip i da prikazuje Sv. Mrtina. Međutim, Sv. Martin se nikad tako ne prikazuje. Ovdje je ljudski lik s krilima i knjigom ispred sebe, a tako se u ikonografiji prikazuje jedino simbol evanđelista Mateja. Kip je vjerojatno donesen iz Raba, no na Rabu nema nigdje ostatka ostale trojice evanđelista. Kip doduše ima značajke romaničke skulpture 12/13. st. ali je vremenom, ili naknadnim «kiparskim» zahvatima toliko «prerađen» da mu je teško odrediti stil i vrijeme. To bi mogao biti i rad nekog «naivnog» kipara iz baroknog vremena. [Bože mi prosti, možda je prvi naseljenik Luna Matej Badurina, sebi za dušu, napravio lik svog zaštitnika? No na Lunu takve vrste kamena nema.]

²⁰ Kad je u 14. stoljeću sagrađena nešto veća crkva sv. Jurja, koji je tipično pastirki svetac, odprilike na sredini područja Badurina, kraj Polja, ispod Gurijela, a na vrhu uvale, koja je po njemu dobile ime Jurjevica, vjerojatno se je tu na blagdane održavala misa, a popi su iz Raba dolazili na Jurjevicu, koja je bila pogodnija za pristajanje nego Punta Luna, a do crkve išli na tovaru, koji je za pastire uvijek bio glavno «prijevozno» sredstvo i za ljude i za robu.

²¹ Slika oltara crkve Anđela Čuvara, tempera na daski, rad je vještog, ali, za sad nepoznatog, majstora onoga doba i ima zanimljiv i, po mom poznavanju ikonografije, jedinstven načini prikaza Anđela Čuvara – leteći Anđeli izvlače ljudske duše iz gorućeg ognja, - Čistilišta, i nose u Nebo, gdje je na vrhu Majka Božja, što je zapravo jedna varijanta prikaza Gospe Karmelske. Možda je upravo zbog te slike na Lunu bila jako razvijena pobožnost prema «Dušama od P(u)rgatorija, - za njih se molilo i njima se molilo.

ondašnjim lađama na veslo i idro²². Jedan put da je bio i Biskup održati krizmu (bermu).

Kada je u selu Lunu napravljena Crkva sv. Anđela 1738. onda je Lun postao kapelanija Novaljske Župe.

1870. godine Lun postaje samostalna Župa²³.

Kapelicu Majke Božje od zdravlja Lunjani su sa zavjetom napravili 1899. godine. Iste godine dne 21. XI. održana je prva Misa u istoj kapelici.

1896. godine počeli su se pripremat radovi za novu Župnu Crkvu Sv. Jerolima. Austrijska vlada omogućila je novac. Lunjani su na dobrovoljnoj bazi bili pomoćnici kod majstora. U ono doba Lunjani još na Lunu nije bio ni jedan zidarski majstor a ni stolarski. Crkva je bila dovršena 1900. godine na Božić je u njoj održana prva misa. Kip sv. Jerolima platili su naši Lunjani koji su već onda se našli u nort Ameriki, te su povelu akciju između radnika s kojima su radili po tvornicah, i tako su poslali oni i ostali radnici novac za isplatu kipa²⁴. Kućicu sv. Hranište na oltaru platio je Lunjanin Anton Kocijan zvani Matros. Skupocjena pokaznica sv. Otajstva, koja je do sada još uvijek, platila je ondašnja Carica Austrijske države.

1971. godine počela se je graditi u Jakišnici crkva Krista Kralja. Sagrađena je doprinosom u novcu i radnoj snagi domaćih ljudi. Sa novcem su pomogli iz Amerike ljudi rođeni od Lunjana. Raditi pomogli su mladi radnici iz Belgije – organizacije BAVOURDEN, i krčki sjemeništarci i bogoslovi. Crkva je blagoslovljena i u njoj održana prva sv. Misa koncem studenoga 1973. godine. Crkva još dosada nije u potpunosti završena. Od krova još nedostaje toranj i u nutrih bojadianje zidova.

²² Tako je bilo i neko vrijeme iza smrti župnika don Leonarda Vidulića, dok nije došao novi župnik Josip Gulić, da je iz Kampora barkom dolazio o. Odorik Badurina, franjevac rodnom iz Jakišnice, a po njega su hodili Lunjani.

²³ U Šematizmu Krčke biskupije (Status personalis et localis dioecesis Veglenisi) iz 1935.g. stoji da je: «crkvu Anđela Čuvara sagrađio oko 1760. g. rapski arhidakon Petar Galzigna, te da je 1864. restaururana». – U istom šematizmu stoji da je Lun od sredine 18. stoljeća imao vlastitog kapelana, koji je od 1819. do 1870., bio podložan župniku u Novalji. Dekretom br. 963. od 23. kolovoza 1869. Lun je postao samostalna župa. Premda je nova župna crkva sv. Jerolima sagrađena već 1900. g. potpuno je dovršena tek 1910. i tada je 22. lipnja posvećuje ondašnji biskup Antun Mahnić. Matične Knjige su se do 1815.g. vodile u Rabu, zatim u Novalji, a od 1870. u Lunu. Matice krštenih postoje od 1760., vjenčanih od 1775., a umrlih od 1769. – Iste, 1935. godine župa Lun ima 637 duša, i to: Selo 300, Polje 15, Gurijel 17, Kaljac-Dudići 36, Gager 144, Stanišće 93, Tovernele 32.

²⁴ Kip Sv. Jerolimo je inače vrlo vrijedan «zanatski» rad tzv. Tirolskih radionica (Možda negdje na dnu postolja, s stražnje strane, postoji i pločica s imenom radionice, ali to bi trebalo provjeriti). Koliko ja znam ovo je jedan od najvećih kipova ovih radionica u Hrvatskoj, a Sv. Jerolimo svakako jedini u Hrvatskoj.

Početak pismenih ljudi u Lunu.

Anton Badurina iz zaselka Stanišće rođen 22. siječnja 1822. godine, prvi je iz cijeloga Luna postao pismen i školovan. Građani Raba koji su dolazili svake godine na strig ovaca i po svoju polovinu prihoda od ovaca na zaselak Stanišće uzeli su u Rab Antona Badurinu. Mogao je imati od 7 do 8 godina, bio je nešto bolestan, da bi ga izliječili. Uz to, preselivši ga u Rab, dali su ga u osnovnu školu u Rabu jer su vidjeli kako je vrlo bistar. U osnovnoj školi u Rabu Anton Badurina prednjačio je pred svi djaci u školi. Škola je u ono vrijeme bila u Rabu na talijanskom jeziku. Kada je Anton Badurina završio osnovnu školu u Rabu, građani rabski odpremili su Antona u srednju školu u Veneciju. Tamo je završio srednju školu opet sa odlikom. Uz književni jezik u Veneciji naučio je razni talijanski dijalekti. Po završetku srednje škole u Veneciji, građani rabski nisu dalje školovali Antona Badurinu, a nisu mu ni dali u gradu zaposlenje u visini škole koju je naučio, nego su ga vratili natrag u Lun na njegov zaselak Stanišće di se je rodio da tu čobani i uz to ostalu poljoprivrednu kulturu kao i ostali koji su tu živjeli. Budući tada u Lunu nije bilo nikakve štampe na Hrvatskom jeziku, a nije ni pismenih ljudi još bilo, građani rabski što god je na Rab došlo novina na talijanskom jeziku svakom zgodom slali su u Lun Antonu Badurini da čita ljudima i tumači. Anton je čitao talijanske novine, a Hrvatsku ljudem govorio. Glavna je uloga to bila zašto su građani rabski Antona dali u školu da bi on onda Lunjanima širio talijansku propagandu budući još nije bilo druge štampe. Nije bilo za koga kada je još bila nepismenost u Lunu. Anton je talijanske novine čitao u svom zaselku. A budući da su svi zaselčani svakog blagdana išli u selo Lun u Crkvu Anton je sa sobom nosio novine i ako je bilo vrijeme da su ljudi mogli biti na okupu vani, pred župnim stanom je bila gušterna (cisterna) za pitku vodu koja postoji još i danas, njezin pločnik je ograđen sa zidom u maltu od zgora pokriven kamenim pločama. Ljudi bi se tu sakupili, posjedali, a Anton tumačio talijanske novine čitajući talijanske a izgovarao Hrvatski.

1865. godine došao je u Lun pop Obrsman rodom iz Senja. Njemu je to bilo neugodno vidit i čut da se samo širi talijanština. Obersman je proglasio u Crkvi da muškarci dječaci pa ako hoće i stariji mladići k njemu dolaziti da će ih učiti čitat i pisat i tako neki su prihvatili u počeli učit čitat i pisat i to je bio početak pismenosti na Lunu. U 1869. godini kako je Obersmanu bilo neugodno vidjeti kako se ljudima samo tumači talijanske novine pred župnim uredom, jedne nedjelju u jutro kada su se ljudi sakupili oko Antona i on već čitao, Obrsman je izašao iz kuće i

kazao: Ljudi ajmo u crkvu, što prije idemo prije ćemo bit gotovi. Anton je izvadio sat od žepa, on ga je jedini tada imao u žepu što su mu rabljani darovali, i kazao: Još nije sat za u crkvu; ko će odgovarat kad neki okasnu u crkvu. Obrsman nije odgovorio ni jednu riječ, nego otišao prema crkvi i ljudi za njim. Išao je i Anton, ali da je Anton to proslijedio u Rab i u kratko vrijeme Obrsman je premješten iz Luna a došao drugi pop.

Kada su spreda napisane zbivanja o Antonovom školovanju to nije puno daleka stvar za historiju, ali buduć da ni on sam nije znao to za života pripovjedati, iz koje blagajne je bio novac za to njegovo najprije liječenje, a onda školovanje. U zadnje doba je jedan stariji čovjek mlađoj generaciji tumačio, i meni lično, da je Antona Badurinu školovala rabska biskupija ondašnja. To je sasma pogrešno, a to se vidi u arhivu rabske plovanije di je točno zapisano da je posljednji biskup u Rabu umro 1822. godine. A 1828. godine podpuno je ukinuta rabska biskupija. U matičnom uredu u knjigi rođenih Lunjana je točno zapisano: Anton Badurina rođen 22. siječnja 1822. godine. Iz tih službenih zapisa je vidljivo da Antona nije liječili ni školovala biskupija.

Građani Raba imali su dosti jaku blagajnu javne dobrotvornosti. Ista javna dobrotvornost imala je dosti kmetova i čobana. Moja obitelj u kojoj sam rođen već od mog pokojnog pradjeda koji je umro 1866. godine, a nema zapisa rođenja, bili smo čobani javne dobrotvornosti u Rabu, imali smo njihove ovce na polovinu prihoda sve do 15. Kolovoza 1946 godine kada su oni digli i odvezli u Rab polovinu svojih ovaca, a nama ostala druga polovina i s tim prestali biti njihovi čobani.

Iz blagajne javne dobrotvornosti podpomognuti su bili djaci iz siromašnijih obitelji građana Raba. Kada je bilo za vjenčati se nekoj siromašnoj građanki, dobila bi miraz iz blagajne javne dobrotvornosti i to u dosti višoj količini novca. Jedan put kada sam prije drugog svjeskopg rata bio na blagajni javne dobrotvornosti u Rabu, da im predam godišnji prihod od njihovih ovaca, u mojoj prisutnosti izbrojili su jednoj djevojci koja se je imala vjenčati do 30 dana, 10.000 Dinara, desthiljada dinara, za miraz, što mi je bilo najpoznatije da je za taj novac na sajmu mogla birati 10 volova. Iz ovih uvida rabske javne dobrotvornosti najvjerojatniji bi bio zaključak da je Anton Badurina liječen i školovan iz blagajne rabske gradske javne dobrotvornosti.

Od kako je svećenik Obrsman otišao iz Luna do 1899. godine Popovi svi koji su se izmjenjivali u Lunu, uz svoju svećeničku službu, i vršenja dužnosti mjesnog matičara, učili su muškarce dječake koji su hteli čitati i pisati. Za ženske nije bilo mogućnosti; nisu imali vrimena, a još više nije bilo veće prostorije di bi se moglo smestiti više učenika.

Pavao Kocijan podigao je veliku kuću – zidovi i stavio pod krov. Dalje nije imao novaca da uredi kuću. Sklopio je ugovor s ondašnjim

vlastima Austrougarske Monarhije, da oni urede kuću, sve prizemlje, za učionu, na katu sobe i kihinju za stanovanje učitelja i njegove familije, i da 20 godina kuća bude samo na razpolaganje školstva, a Pavao da se misli na svoju ruku za stanovanje svoje obitelji. 1899. godine početkom školske godine započela je u istoj zgradi šestogodišnja škola za svu djecu Luna, muški i ženske obavezno u školu.

Prvi učitelj započimlje školu Anton Morović u Lunu u novoj otvorenoj školskoj zgradi, kratko je vrijeme u Lunu ostao, doživio je nesretni slučaj. Školske zgrade susjed Mate Kocijan zvani biskup, ženio je sina i pozvao u svate i učitelja Antona Morovića, bio je rodnom iz Arbanasi kod Zadra, a za vrijeme Austrijske vlasti muškarci po selima slobodno su posjedovali pištolje (kubure). Za veće svetkovine iz njih su po selu pucali za veselje, pa i u svatovih, osobito kada su došli u dvor cure za svadbeni dan i kada je mladenac sa mladenkom došao i ulazio u svoju kuću. Naročito se pucalo sa prozorov kuće i sa ulaza u kuću. U to doba po Dalmatinskim selima di se je proizvađalo vino vinive loze, kuće su bile građene da nisu bile s(te)penice u kući za na kat. Prizemlje je bilo za vino i živežne namjenice, pred kućom bile su tarace (balature) sa stepenicama. Iz tih taraca ulazilo se na kat (pod) u kuću i tako je bilo i u Mata Kocijana; sa mladenkom (nevjesticom), kada su u večer stigli kući i ulazili preko s(te)penica u kuću, bila je već noć škura, selske rasvite nije bilo nego petrolerke u kućama, taraca i stepenice još su bile pune svatova, iz vratiju kuće iz tarace samo se pucalo iz pištola (kubura), i u onom mraku iz neke pištrole barut je podpuno uništio jedno oko Antonu Moroviću, ne znam jeli lijevo ili desno. Nije se onda na brzinu kao danas moglo stignut u bolnicu u Zadar, tako da je Morović ostao bez jednog oka. Njega je zamjenio drugi učitelj, a on se više nije vratio na Lun. Tako je škola u Lunu počela 1899. godine.

Redovito su se razvijale školske godine do već u prvom svjeskom ratu 1915.godine, kako je počela školska godina, došao je novi učitelj Artuković, ime mu ne znam, zamjenit, koji je išo u rat 40 dana posli kako je započela školska godina. Preko noći došli su iz Novalje oružnici politički, uapsili i odveli Artukovića učitelja, i s tim je u Lunu završila škola za cili prvi svjeski rat koji je završio 1. Studenog 1918.godine.

Kako je rat završio Lun je ostao pod okupaciju talijansku 3 godine. Talijani nisu dali da bude škola na Hrvatskom jeziku, a Lunjani nisu hteli u talijansku školu. Kroz 3 godine talijanske okupacije Pavlu Kocijanu istekao je rok od 20 godina za školsku zgradu. Čim su otišli Talijani a došla je vlast Kraljevine Jugoslavije, Pavao Kocijan odma je pozvan u Rab u sresku ispostavu. Ja sam ga vozio u svom čamcu. Pavao Kocijan sa svojim sinom Petrom, nisu hteli više ni čuti o kakvoj nagodbi da dalje bude škola u njihovoj kući, nego tražili službeno razrješenje i smestili se u svoju kuću.

Za Lun ostala je teška situacija za školu. Lunjani zgrade za školu nemaju, a državna vlast ne daje pomoći da se gradi školska zgrada. Pop Anton Žic, o kojem sam već pisao da je došao na Lun 1903. godine i bio u Lunu 20 godina, on je bio već u visokih godinama i bolestan, pao je podpuno u krevet i odveli ga u rodno mjesto Punat na otoku Krku²⁵. (U) Rab je prije tog sretno stigao, bježeći pred Talijani iz otoka Cresa, da ga ne odvedu u logor zašto se je isticao Hrvat, pop župnik Nikola Parčić, rodnom iz Vrbnika na otoku Krku, podpuno zdrav, srednjih godina²⁶.

Uz crkvenu službu i vršenja dužnosti seoski matičar, Nikola Parčić prihvaća se učiti školu ali samo za muški đaci. U privatnoj kući zaselčana Braće Badurina Tomić pk. Enerika pronašla se je povećala prostorija. Nikola Parčić započinje školu, i to priznato za javnu osnovnu školu 4 razreda kako se je onda vršila po svim seoskim školama, a i u gradu 4 razreda osnovne škole. 1926. godine početkom školske godine dolazi učiteljica Anka Ferenčić rodnom iz Istre. Njezina cijela obitelj izbjegla je od talijanov u bivšu Jugoslaviju. Učiteljsku školu prošla je u Dubrovniku. Anka Ferenčić nastavlja školu za svu Lunjsku djecu, muški i ženske. 1933. godine vlast Kraljevine Jugoslavije omogućuje budžet da se u selu Lunu gradi školska zgrada. Selo Lun, Tovrnele i Perići dali su radne snage na dobrovoljnoj bazi. 1940. godine početkom školske godine Anka Ferenčić započinje školu u novo građenoj školskoj zgradi²⁷. U siječnju 1934. godine prave molbu na ondašnju Hrvatsku Banovinu u Zagrebu zaselci Luna: Dudići, Gager, Stanišće i Jakišnica da bi se pravila školska zgrada u Jakišnici za obitelji spreda imenovanih zaselaka. U molbi je navedeno da se žitelji 4 zaselaka obavezuju na

²⁵ Don Ante Žic rođen je 2. 9. 1864. u Puntu na otoku Krku, za svećenika je zaređen 22. 1. 1888.g, 1903. – 1923. je župnik na Lunu, odakle zbog bolesti ide u mirovinu u Punat, i tu je još 1935. živ u mirovini.

²⁶ Don Niko Parčić rođen je 5. 2. 1879. u Vrbniku. Najprije je službovao na Cresu, a kad su Cres i Lošinj, nakon talijanske okupacije izdvojeni iz krčke biskupije i pripojeni zadarskoj nadbiskupiji, on je zbog svojeg hrvatstva prebjegao u Rab, kako i Milutin piše, a onda imenovan župnikom u Lunu. U Lunu je bio župnikom od 1923. do II. svjetskog rata kada je umirovljen. Negdje oko izbora 5. svibnja 1935. g. istukli su ga jugoslavemski žandari, opet zbog njegovog hrvatstva. (Šteta što Milutin o tome nije ništa zapisao, jer je u to doba na Lunu, a osobito Selu, bilo dosta Jeftićevaca, koji su jednom žandaru dali civilno odjelo). Nakon njega župnikom je postao don Leonardo Vidulić, rodnom iz Velog Lošinja, koji je najprije bio fratar trećoredac, ali je zbog uzdržavanja bolesnih roditelja izašao iz reda i postao svećenik krčke biskupije. Don Niko Prčić iza II. svjetskog rata, zbog nedostatka svećenika u senjskoj biskupiji, gdje su komunisti pobili mnogo svećenika, prelazi u Jablanac gdje se ponovno aktivira kao župnik i tu umire.

²⁷ Škola u novoj zgradi u Selu počela je 1933. godine, kako se sjećaju oni koji su je pohađali, kao na pr. o. Miroslav Badurina. Poslije Ferenčićke uslijedilo još nekoliko učitelja i učiteljica: Belavić, Matilda Horvat, zvana «Mrka» ili «Brka», jer je bila kosmata, Božana Katalinić, itd.

dobrovoljnoj bazi iskop sveg kamena što bude trebalo za školsku zgradu. Molba je uvažena i iste godine 1934. dana 22. Kolovoza počelo se sa radom na iskopu kamena. Kamen se je pripremio po prilici u cjelini. Kako je bio u toku drugi svjetski rat nije se počelo sa zidanjem te školske zgrade²⁸.

Poslije završetka rata koji je završio 1945 godine, vlast narodne Republike Jugoslavije šalje obavjest da će se školska zgrada u Jakišnici graditi na iskopu kamena. Uz uvjet da imenovani zaselci dadu svu nestručnu radnu snagu. Žitelji zaselaka dali su obavezu. 1948. godine 21. Srpnja započinje gradnja školske zgrade, 1950. godine zgrada je u cjelosti završena, i 1951. godine početkom školske godine započimlje školska obuka.

Uslijed raznih okolnosti od 1955. godine Lunjani iz cijelog područja sela i zaselaka masovno su raselili, postala je vidljiva pustoš bez ljudi i djece. 1976. godine iz dviju škole đaci 5-8 razredi idu u školu autobusom u Novalju. Ako produži kako je sljedilo, kroz malo godin zatvorit će se školska zgrada u selu Lunu i Jakišnici.

²⁸ Pučka škola na Jakišnici ipak je počela s radom dolaskom NDH, i to u na katu u novoj kući Leopolda Badurine, sagrađenoj odmah iza njegove stare kuće. Tu je bila samo jedna prostorija i u njoj su istovremeno učila po dva razreda. Tu sam i ja započeo i završio 4 razreda pučke škole. Prvi učitelj bio je Eduard Spinčić, iz Kastva. Dolaskom partizana 1943. g. nestaje, a ljudi su pričali da je poginuo. Školu je neko vrijeme držala Nevenka Madirazza, kći apotekara iz Novalje, pa neko vrijeme moja sestra Ljiljana koja se vratila iz Senja gdje je učila gimnaziju, pošto je u 44. engleskom bombardiranju Senja, srušena kuća u kojoj je stanovala, te iza nje učiteljica Bogoslava (Slavica) Stašić iz Vrbnika. Ovu su školu pohađala i djeca iz novaljskih stanova Gromače, Borovići i Šonji. – Poslije II. svjetskog rata izmjenili su se brojni učitelji i u Selu i na Jakišnici, da bi sada (2006. g.) obje škole spale na nekoliko učenika.

Elementarne nepogode na Lunu.

1920. godine bila je velika suša. Cijelo ljeto, jesen sve do 6. Siječnja 1921. godine Lunjani su vodu dovozili iz Raba sve u čamcima na vesla i idro. U to vrijeme cijeli Lun nije imao motornog broda. Voda se je dovažala za ljudstvo, a kada su presušile lokve (bare) voda se je dovažala i za volovi i magarci. Njima se je davala piti pred čamcem na obali, a ovce se je prepustilo sudbini, jer se nije moglo odoljeti dovesti i za ovce. Kako je bilo jesensko doba pa je i vrijeme osporavalo dovoz, kako nije bilo većeg broda na motor u čamcima se nije moglo preko mora puno puta. Kako je nastalo jesen i zima, uz zlo bez vode više je puta bura osolila, tako da je još više ovce ugrožavalo bez vode. Previše su pile more onako žedne to ih je više nagaralo. Tako je trajalo do pred proliće i onda ih je 70 posto uginulo.

Voda je prva došla 7. Siječnja 1921. Ja sam sa zadnjom vodom došao 8. Siječnja ujutro u 4 sata. Kada sam pristizao kući na zapadu u škurinji počeo se obrazovat crni oblak. Ja sam izmoren legao u krevet i zaspao. U 10 sati sam se probudio i vidim kroz prozor vani zemlja pokrivena 10 centimetara sa snijegom. Poslije podne počela je puhat jugovina sa naoblakom. U noći počela jaka kiša i sutra dan je padala i došla voda. Do proljeća stalno su bile jake kiše; zo je uzrok da su ovce onako slabe uginule. Istog ljeta od ovaca imali smo prosječnog prihoda 8 posto. Slijedeće 2 godine je bilo malo bolje dok su se opet razplodile mlade ovce. Kroz razdoblje bez vode u jeseni padale su sitne kišice tako da je zemlja bila vlažna samo onoliko koliko se je moglo zaorati jesensko sisanje, - dublje se nije moglo u suhu zemlju da bi se kopalo za vinograd. Onda je cijeli Lun imao volove za oranje usjeva. Poslije je pomalo podpuno nestalo zemlje za sisanje žitarica. Od kako sam kao dijete počeo razumit pripovjedaње starih ljudi, uvijek sam bio čuo pripovjedat, da u postojanju Luna jednu godinu na Božić da su ljudi davali već vrč vina za vrč vode, samo niko nije znao koje je to godine bilo. 1920. godine kako sam imao 16 godina svojega života, doživio sam istu situaciju u praksi da za Božić nije bilo vode za napit se ako je nije se dovezlo iz Raba.

Kako sam prije napisao da Lun nije imao većeg broda za dovoz vode bili su samo čamci, najveća dužina 5 metara. Pred rat Lun je imao najveću braceru od 12 tona nosivosti, nekoliko po 6 tona. To je sve u ratu propalo.

1929. godine pao je u historiji nezapamćeni snijeg duž Dalmatinskih otoka, osobito na sjevernom Jadranu. Na otoku Pagu dana 10. veljače,

bila je Nedjelja fešta (pokladna), u 10 sati na večer počeo je padati snijeg. 11. Veljače u jutro bio je po zemlji 6-10 centimetri, uvečer istog dana ponovno počeo je padati. 12. Veljače u jutro bio je već visok 20 centimetara po zemlji. Istog dana u večer opet je počeo padati ali mnogo jače, tako da je 13. Veljače u jutro osvanuo na čistini po zemlji visok 70 centimetara, po nanosih do 1 metar visine. Dalje nije padao, ali je ostao zaleđen 40 dana i onda tek počeo topiti da je kroz 3-4 dana nestao.

Napravio je nezabilježenu u historiji kastrofu; sve već pitome masline i divlje koje još nisu bile nacjepljene na pitome, 50 posto je polomilo, a ostalo što nije polomilo, to je do debla pozeblo, tako da se je sve grane moralo porezati, da bi se moglo nešto na novo početi mladiti i rasti. To je bio početak na veliko nestajanje maslina. Ostale su redke otvorene, a buduć je Lun na udaru velikom podvelebitske bure posle ih je svaka velika bura mnogo više tamanila.

Ovce smo nekako bili uspjeti sakupit u kućice što smo onda imali za unutra spremat pšenicu i žitnu slamu za po zimi dodatak hrane volovima. U te kućice nije se moglo smestiti sve ovce, bili smo prisiljeni smestiti ih u stambene kuće; hrane im nije manjkalo, - hranili smo ih polomljenim granama pitomih i divljih maslina, što ovce rado jedu i hranjivo je za njih sasna dobro. Da bude veća katastrofa kroz to vrijeme dok su bile zbite u kućama 70 posto izlegle su janjci. U onoj velikoj stiski dosti ih je ginulo, a buduć da naše ovce nisu naučne biti u štali nego stalno na čistom zraku po vani, ovce su obolile. Kroz istu godinu do jeseni uginulo je 60 posto ovaca da ih se nikako nije moglo spasiti.

Prije i poslije tog nepamćenog visokog snijega, negda bi pao snijeg 6-15 centimetara po zemlji, ne bi se zaleđio po stablima, nije ostao više 2 dana, po zemljije znao trajati i 8 dana, ali s tim bi ozdravila sva priroda, naročito masline i sve ostale voćke. Za vrijeme tog velikog snijega bio je ciklon od bure koji je trajao 3 dana, i kako je podvelebitski kanal bio sve u jednom dimu što je more dizalo u zrak i zrakom ga nosilo. Po cijelom otoku Pagu, po zaleđenom snijegu, nastale su velike crne mrlje. Ljudi to nisu mogli odgonetati, od čega bi to moglo biti. Kada se je sasna stišala ta silna bura i nastala tišina, po cijelom podvelebitskom kanalu plivale su crknute iztučene sipe, od kojih je snijeg bio po površini crn. Cijelim kanalom po površini plivalo je svako jake vrsti rbe, od bijele ribe najviše su stradali zubaci. U Paškom zaljevu vreće su punili lubeni, mreene više dana dok se nije riba usmrdila. Taj je ciklon bio sa velikim ledom ispod nule do najnižeg niova (*nivoa*).

1935. godine cijelo proliće i ljetno nije palo kiše, suša je bila velika na Lunu. Tek na 2 Listopada, na Anđelovu²⁹, pala je velika kiša i došlo vode izobila. A cijelo ljetno Lunjani su dovozili vodu iz Raba u čamcima na vesla i jedro; ali svaki čamac nije imao jidro; bilo je ki su imali samo vesla, jer staro jidro je dotrajalo, a novog nije bilo čim kupiti.

Naša obitelj i Stričeva bili smo još u zajednici; bio je još živ Djed; nas je bilo kod kuće 6: Otac i Majka i četvero braće, a Stric sa Ženom i šestero djece. Cjelokupna Obiteljska zajednica sačinjavala je 15 članova. Trebalo je navesti vode iz Raba za piće, kuhanje, pranje posuđa i veša, napajati 2 vola i 2 magarca, da ne bi ovce ostale bez vode u lokvi (bari), tako da su ovce bile ostale samo 3 dana bez vode kada je presušila lokva. I 3 dan došla je kiša i voda – Spređa napisani dovoz vode, ja i moj brat Josip onda još preko toga dovoza vode, dovezli smo iz Raba svu vodu za praviti maltu za uziti našu kuću do poda (kata), i onda prekinuli zidanje do drugog ljeta. Jedino je bilo što je naš čamac imao svu opremu novu; to sam ja kupio 1 godinu prije kada sam se povratio iz južne Amerike.

1948. godine, dana 4 Rujna u noći osvitom na 5 Rujna do 10 sati u jutro, trajao je veliki prolom oblaka. Takva je voda pala na cilom području Luna, cijeli morski prostor ispred Luna bilo je more crveno kako u nekoj mutnoj bari. Badurinovo polje i ona okolina nije se vidilo zidova ni panjeva vinove loze; sve je bilo pod vodom zaravnano sa Ublogom, preko Ubloga se je voda slivala u dragu Vadikandije dok je trajao prolom oblaka. Kada je prestalo padat, onda je stajalo onako zaravnano sa vodom do Ubloga u roku oko 20 sati i onda je vidljivo naglo počela padat voda. Kada su moji Ujci (*Stanišćari*) prekapali za

²⁹ U matičnim dokumentima za taj dan piše u kasnijim izvodima. - *Crkveni dokument* pisan rukom, na običnom papiru: «Svjedoči se, da se je Anđelko Josip, zakoniti sin rimokatoličkih roditelja Mata Badurina (Dudić), i Mande r. Škunca, rodio u Lunu (O. Pag) dne 2. X. 1935; Krstio ga je don Niko Parčić dušobrižnik dne 1. XI. 1935; a kum mu je bio Benjamin Badurina, težak iz ove župe. Krizman u Senju dne 25./5. 1947. (*Od župnog ureda u Lunu (O. Pag) dne 20/VIII – 1947. Don Leonardo Vidulić, župnik.*) - *Državni dokument, na tiskanom formularu*: « U matičnoj knjizi rođenih ... za godinu 1935. na stranici broj 39 pod rednim brojem 21 dana 2 mjeseca X godine 1935. upisan he Badurina Anđelko ... rođen na 2(dva) oktobra 1935. u 3 sata u mjestu Lun, od oca Badurina Mate rođenog 17. III. 1886. u Lunu, i majke Škunca Mande rođene 10. IX. 1892. u Novalji ... primalja: Marija ud. Kocijan. Matičar: Niko Parčić». (*Izvod... izdan u Rabu 30. VII. 1964. Matičar: I. Jureša*). — I dok je toga dana u kući vladalo veselje i zbog kiše koja je nakon toliko vrmena pala i zbog rođenja novog člana obitelji, neki su ipak bili ljuti jer nisu mogli poć Selo na Feriju, kadi se se prodavale jabuke i bonboni. – Od tada sve moje dolaske na Lun, bez obzira na godišnje doba, prati kiša pa i nevere, tako da je to već postalo poslovično. Dosta se samo sjetiti sprovoda naše majke, koju smo zbog kiše jedva pokopali.

nasadit divlju lozu amerikanku posli uništenja domaće loze od filošere, oni su to kopali 1900 onu krpu sajuga Osipićeovog bunara. Kada su je kopali, otvorili su jedno jezero; bilo je grlo 1 metar promjera. Unutra su bacali suvišno kamenje što nisu složili u vanjski zid. Kada su završili kopat onu krpu, grlo onog jezera pokrili su jednom velikom kamenom pločom. Preko je bila prekopana zemlja visine 80 centimetri. Od velikog pritiska vode koja je bila preko i voda nadirala na grlo jezera, silni pritisak vode onu ploču je okrenuo i voda se je u njega istočila. – U dragi Slatine rušilo je zidovi i sve je skupa voda nosila kamenje i zemlju. Gornji zid od Vitomirovog, njiva kod duba, svega je zemljom odnilo u Dinkovu Slatinu. Najgornja kavrla u Dinkovoj Slatini sva je bila zaravnana kamenjem i zemljom do preko panjeva: nije se poznalo da je vinograd unutih. I kako Dinkova Slatina leži vodoravno u padini u cijeloj njivi je zemlja ostala.

.Budući da cijelo područje Luna od sredine ima preveliki pad na more prema zapadu, a još više sto posto prema istoku, zemlju je godinama nosila voda u more. Ovaj nepamćeni dugotrajan prolom oblaka, je sveo na nulu na cilom području Luna oranje i sijanje žitarica i kukuruza, da je prestalo zauvijek na području Luna ta grana poljoprivrede. Cijelo područje Luna nije imalo komad većeg polja i ravnine; bile su manje upadine di je ipak bilo zemlje bez kamena, to su svi Lunjani praticirali tamo uzgajati dobre vrste vinove loze. Svaka ta upadina ravnija je bila odlično uređena pod vinovom lozom.

Za žitarice i kukuruz bile su njive, ali je bilo dosti i kamenja. Svaki metar se je iskrištavao, zemlju između kamenja. Za mojeg djetinjstva moguće da je bilo 10 obitelji na cjelom području Luna da su imali 1 vola oraćeg i orali po dvojica zajedno, a draga svaka obitelj imala je 2 vola za oranje. Budući je njivama bilo dosti kamenja, pluga nije bilo za oranje, nego je primitivno ralo drveno; spreda na ratici bio je čelični zvani lemeš u obliku koplja.

Na području cijeloga Luna bila je jaka grana gospodarstva masline i ulje maslinovo. Uspjevalo je svake vrste voće, puno vrsta krušaka, većinom talijanske sorte. Šljive bijele i plave, više vrsta bresaka, armelini (kajsije). Dok je to sve uspjevalo turizma još nije bilo. Kruške su se uvijek prodale jer su podesne za spori stramport, ali breskve su propadale. Što nisu mogli ljudi izisti bacalo se svinjama, jer breskve nisu za spori stramport. Nisam imenovao: smokve su dobro uspjevale; ljudi su sušili i suhe prodavali.

Nestalo je zemlje i razna oboljenja na vočkama, tako da je danas sve došlo na nulu. Dobro pamtim da je bilo dosti obitelji na Lunu da su godišnje imali preko 2.000 kg krušaka. Kada sam imao 5 godina, to pamtim kako da je bilo jučer, u našem zaselku Dudići bile su 3 obitelji, svaka je imala preko 10 članova obitelji. Sve tri obitelji bilo je 24 glave

goveda; 6 volova starijih za oranje, ostalo junjad pripremana za oranje, telad, 6 krava pod mlijeom. Radni magarci i pomladak 12 glava. Ovaca, ovnova sa pomladkom 600 glava. – Danas (1977.g.) isti zaselak Dudići nema ni jedne glave goveda, 6 magaraca, i ukupno ovce, ovni i podmladak svega 300 glava. – Obitelji ima 6, ali svi šest manje ljustva nego onda 3 obitelji. - Na cijelom području Luna danas nema ni jednog vola, ni krave. Mlada generacija samo na slici pozna vola i kravu.

Pomorska bitka pod Visom.

18. Srpnja 1866. godine talijanci pod morovođom³⁰ Persanom bijahu udarili na viške tvrđave te ih bez prestanka iz brodova sa topovima tukli dva dana, i nisu mogli osvojiti viške tvrđave. U tvrđavama bilo je malo Austrijske vojske, ali su se junački branili, iz svojih topova dobro su gađali talijanske brodove sa kojima su nasrtali u višku luku da bi je osvojili i nisu mogli.

Dana 20 Srpnja Persano odluči iskrcati jedan dio svoje vojske na Komižu i u Rukavac da sa leđa udari na viške tvrđave, a on da svom silom oklopnjača osvoji višku Luku. Kad u tom iskrcavanju pokazalo se daleko na morskoj pučini oko 10 sati prije podne austrijsko brodovlje pod morovođom Tegethoffom (Tegetofom), što je plovilo od Fažane. Čim je to ugledao Persano brzo prekine iskrcavanje vojske, napustio je obalu i krenuo proti austrijske Flote. Tegetof je imao 7 oklopnjača, Persano 12. Drugi dio pomorske sile austrijske sastojao se od 12 drvenih vrtača³¹, na čelu im korablja Car³², u trećem redu bilo je 8 parobroda doglasnika i ormanica³³.

Drveni brodovi talijanski bili su brojem i veličinom po prilici jednaki austrijskim, tako da je Persanovo brodovlje bilo za pet oklopnjača pretežnije od Tegetofovog.

Nije trebalo da austrijske vođe ohrabljaju svoju momčad, jer je u njoj najviše bilo mladih dalmatinaca kojih je Tegetof sakupio do jednog koji su se tada našli u Puli i Fažani. Oni su išli svi dobrovoljno da bi obranili svoju otačbinu kada su čuli što su naumili talijani.

Tegetof je zapovjedao na oklopnjači Nadvojvoda Maksimilijan, Persano na oklopnjači Kralj Italije. Malo prije nego je započela bitka Persano se je prekrcao na onaj brod prozvan Potopitelj³⁴, što je računao da je najčvršći. Na prvi nasrtaj austrijci rastaviše s reda talijansko brodovlje, tako da su se brodovi izmješali austrijski i talijanski sve u jedno i nastala je strašna borba.

Trublje zveče, para šumi, vjetar huji, more buči, a topovi grme, a od gustog dima od topova da se je u podne smrklo kao da je nastala noć, grozan da je to bio prizor. Izgled da je bio da će sve brodove i mornare

³⁰ Morovođa je admiral.

³¹ Vrtača je fregata ili korveta na vijak, propeler.

³² Korablja je neoklopljeni ratni brod, a ova je nosila njemačko ime «Kaiser», što znači Car.

³³ Ormanica je u stvari bio prateći brod-bolnica.

³⁴ Milutin donosi imena brodova hrvatski, a njihova prava imena su bila: Nadvojvoda Maksimilijan = «Erzherzog Ferdinand Max», Kralj Italije = «Re d' Italia», Potopitelj = «Affondatore».

more progutati. Koliko je bilo morske širine između otoka Visa, Hvara i Šolte gonili su se brodovi dva puna sata uz neprestano gruvanje topova. Jedan dio talijanskih oklopnjača bio je navalio na korablju Car koja se nalazila već u opasnom stanju, izgledalo je da će izgorit. U to njegovi pritekli upomoć sa više brodova i obranili korablju, a neprijatelja odbili. Malo zatim upalio se talijanski brod Palestro, uzmakao s bojišta i nestalo ga.

Tegetof u pola sata iza podne svom silom samo sa svojom oklopnjačom nasrnuo na tri neprijateljske, od kojih dvije mnogo ošteti, a Kralja Italije svom snagom udario u bok sa kljunom svoje oklopnjače tako da se je cijeli kljun zario u bok i rastvorio ga. Bijaše započela borba prsa o prsa, ali u kratko vrijeme Kralj Italije je potonuo u morskú dubinu i s njim 600 momčadi što se u njemu nalazilo. I s tim je završila ona velika bitka. Sa pobjedom austrijske ratne mornarice.

Talijani su se povlačili put Jakina. Austrijci u Višku luku. Jedan brod je odmah odplovio sa ranjenicima, ostali su ostali u Visu dokle su pokopali poginuli mornari. Čim su pohranili poginuli i odali im počast svi brodovi odplovili su u Pulu.

U ovoj bitki bili su dva naša Badurine; moj po Majci Djed Petar Badurina, i Anton Badurina Žakan zvani «Antonić». Ovaj zapis o bitki je iz njegova dnevnika i usmene pripovjedi. Obojica Badurine bile su na brodu Maksimilijan koji je razbio Kralja Italije. Pripovjedali su, da kada je Kralj Italije sasma počeo tonuti, da je povukao do polovine pramca u more i njihov brod Maksimilijana dok se je oslobodio kljun broda iz krhotine Kralja Italije kako se je bio cijeli kljun u njega uvukao. I tako naši Badurine su imali sreću da su obojica ostali živi i da nisu bili niti ranjeni. Budući da je bilo dosti mrtvih i ranjenih, to je uvijek vojna tajna za svoju stranu, i tako nisu znali pripovjedat brojčano koliko je mrtvih na Visu pokopano; znali su to da nije broj bio maleni. Za talijani je objektivno da ih je mnogo više poginulo kada su i brodovi tonuli u morskú dubinu. A austrijski nije ni jedan potonuo brod, svi su se vratili u Pulu³⁵.

³⁵ Ovaj Milutinov opis Viškoga boja potpuno odgovara onome kako ga opisuju povijesničari, na pr. akademik Grga Novak, u svom članku Ratovi i bitke na Jadranskom moru, u POMORSKOM ZBORNIKU, I, Zagreb 1962. str. 203-205. Novak navodi da je na brodu Kralj Italije potopljeno 400 ljudi, dok Milutin navodi 600. Isto tako Novak navodi broj gubitaka: «Od austrijskih su brodova bili gotovo svi oštećeni, a najviše neoklopljeni brod «Kaiser». Poginulo je na austrijskoj strani 3 oficira i 35 mornara, a na talijanskoj 38 oficira i 574 mornara. – Pobjedonosna austrijska flota uplovi, sva u zastavnoj gali, u luku Visa, uz gruvanje topova sa svih utvrđenja, zvonjavu zvona i oduševljeno klicanje naroda. – 21. jula pokopani su poginuli mornari i oficiri na groblju u poluočiču Prirovu uz najveće vojničke počasti i gruvanje sa 27 ratnih brodova..»

Nije me navelo da pišem o Viškom boju samo za to jer su bili prisutni dva naši Badurine. Cilj mi je to da je Vis bio obavješten preko veze da jaka talijanska sila dolazi da zauzme Otok Vis, iz Visa hitno su obavjestili u Pulu Admirala Tegetofa, isti je hitno obavjestio Beč Austrijsku vladu i ne čekajući odgovor brzo spremio svoju flotu i krenuo put Visa. I izvojevao onakvu pobjedu, a nije za to dobio nikakve pohvale ni odlikovanja od Austrijske vladavine. Izjava je bila da nije odlikovan zato zašto je otišao na svoju inicijativu, pučki rečeno: po svojoj volji, a da nije čekao naređenje. Čekajući naređenje Vis bi bio osvojen od talijana. Ovo razmatrajuć moralo bi se zaključiti da je bilo kako sporazumno da talijani zavladaju sa Otokom Visom. Kada je Tegetof umro, e onda su mu u Puli podigli spomenik koji je bio na svom mjestu do završetka prvog svjetskog rata 1918 s kojim propada velika Austrougarska Monarhija. Talijani su zauzeli Pulu, a ulazeći u Pulu prvi je bio cilj podpuno srušiti i uništiti Tegetofov spomenik, a na njegovo mjesto podigli njihovu lavicu³⁶, i tako je lavica stajala do po završetku drugog svjetskog rata 1945 godine. Kada su Pulu dobili Jugoslaveni. Federativna Republika Jugoslavija, čim su naši ušli u Pulu, oni su srušili talijansku lavicu, i na tom mistu napravili šetalište. Tako sam čuo, lično nisam bio tamo posli rata.

Kada je bio srušen Tegetofov spomenik, da je bilo malo razumljevanja, mislim da bi se bilo moglo ne teško kroz cilu dalmaciju sakupit za podignuće spomenika na Visu. To je zaslužio Tegetof i poginuli naši mornari za obranu otačbine. – Ovi dva Badurine koji su bili u boju pod Visom, bili su opet i na onom brodu koji je odveo Maksimilijana iz Habzburške kuće u Meksiko da ć ga onde okrunit za Meksičkoga Kralja, ali prije okrunjenja Meksikanci su ga ubili³⁷. Čim su njega tamo iskrcali brod se je vratio natrag u Pulu.

Pišući dalje ovu knjigu dobio sam u ruke neki stari dnevnik pk. naših Badurina iz Viškog boja. Tamo stoji da je Tegetof rođen Slovenac u Ljubljani. To će naša javnost točnije znat³⁸. Ako je tako onda smo još više trebali imat spomenik na Vis

³⁶ To nije bila «lavica», nego Rimska «vučica», kako doji Romula i Rema osnivače grada Rima.

³⁷ Maksimilijan I, (1832-18679. bio je mladi brat cara Franje Josipa I. Isprva je bio zadužen za pomorstvo Autrije, i kao takav je sagradio veličanstven dvorac Miramare u Duinu kraj Trsta i «osobni» dvorac, ljetnikovac u benediktinskom samostanu na Lokrumu, kraj Duvrovnika. Meksičkim carem postao je 1866. na na poticaj i uz vojnu pomoć francuskog cara Napoleona III. pošto su se Francuzi povukli iz Meksika, ali su ga vojne snage meksičkog predsjednika B. Juareza zarobile, te je osuđen na smrt i strijeljan 1867.

³⁸ Wilhelm von Tegetthoff, nije bio Slovenac nego Austrijanac, ali je rođen u Mariboru, gdje mu je otac bio državni činovnik, 23. 12. 1827. a umro je u Beču 7. 4. 1871. kao vrhovni upravitelj sektora za mornaricu u Ministarstvu rata. U strogom centru Beča jedna ulica nosi njegovo ime, a na početku trga Prater Stern podignut mu je veličanstven spomenik.

Boksterski Rat u Kini.

1900. godine nastala je revolucija u Kini zvani boksterski rat. Svi Europski Konzuli koji su se našli u Kini pozvali su svaki po dva ratna broda iz svojih država da im dođu kao za obranu, svakako u suglasnosti ondašnjom kineskom vladom ako joj bude potreba da joj budu od pomoći. Austrija poslala je dva broda; jedan je bio Špaun (*Admiral Spaun*) a drugi Zenta. Na Zenti je bio moj pok. Otac Josip Badurina Dudić, drugi Marko Badurina Perić zvani Balarin na Škamlici. Od Pule do Šangaja plovili su dva mjeseca i pol. Pratilo ih je nevrijeme; u jednom silnom nevrijemenu oko Filipina Špaun i Zenta su se bili izgubili jedan od drugoga i tek treći dan su se opet spojili. Kada su stigli u Šangaj stali su tu pet dana i onda se vratili u Honkong, tu su bili šest dana, onda ponovno u Šangaj. To su znali samo zapovjednici zašto su se vraćali. Kada su došli po drugi put u Šangaj, drugi dan kako su došli na svakom brodu je ostala polovina posade nešto više, a drugi su išli vlakom za Peking, uzeli sa sobom desantne topove i teške mitraljeze i ostalo oružje. Krenuli su zajedno sa ostalima jedinicama od svih brodova koji su došli iz Europe. Kada su stigli u Peking sve Europske jedinice smetile se na jedno područje, jedan pokraj drugog, od svojih Konzulata dobili su naređenje da ne smiju ni jedne puške ispaliti proti boksera revolucionarev, da se oni ne smiju mješati sve dok ne bi oni prvi njih napali. Ali čim su stigle Europske jedinice bokseri su njih samo obkolili i onemogućili im da bi oni mogli kupovat živežne namirnice. – Oni su počeli smanjivati tablicu od hrane, ali to se je na dugo razvlačilo da su gladovali na veliko. Pokojni mi Otac znao pripovjedati, da ako su ufatili mačku da je to već bilo veselje za izisti je; štakore da su lovili i jeli, uvelike da im je bilo zagonetno zašto toliko vremena bokseri njih ne napadaju, da ako nisu sposobni da se bore proti njih, da znadu da kada oni podpuno ostanu bez hrane da će oni se onda borit za doć do hrane. Ali je slijedila stvar koju Europci nisu mogli zamisliti. Čim su se Europske jedinice smestile u Pekingu bokseri nisu ništa napadali, ali u isto vrijeme počeli su kopat tunel da dođu ispod Europskih jedinica i eksplozivom jedan put sve dignu u zrak. Kopanje je trajalo 3 mjeseca. Put tunela došao je do Austrijske jedinice. Osjetivši oni izpod sebe rad, počeli su se alarmirat za premeštaj. Čim su to bokseri vidjeli oni su lagumirali, pa di je jesu eksplozija je podpuno usmrtila svu Austrijsku vojsku koja je tu bila iz dva broda, osim njih osam koji su bili u zaklonu na straži kod teškog mitraljeza. Komandir kod mitraljeza bio je moj Otac, kod njega je kraj mitraljeza bio i drugi Badurina Marko, ali kada je uslijedila eksplozija Marko Badurina skočio je iz zaklona na ulicu da će vidit valjda što se je to dogodilo, ali kako je samo mu glava izišla iz

zaklona tako mu je bokstersko puščano zrno prošlo kroz glavu i ostao na mjestu mrtav, tako da je ostalo živih svega sedam od Austrijske vojske. Njih sedam uzela je Francuska komanda u svoju jedinicu sve dokle su se vratili u Šangaj na brodove. Čim je nastala eksplozija ostale jedinice počele su tuć iz topova na boksera i svi konzuli pozvali su još po dva broda iz Europe za pomoć. Kada su ti brodovi došli borba se je već završavala, a ondašnja vlada uz pomoć ostalih, nisu bili samo konzuli iz Europe, podpuno je boksera izbacila iz svake moći i okončao se rat. Iza toga su se svi brodovi iz Šangaja povukli u svoje domovine. Moj pk. Otac vodio je dnevnik, ali taj dnevnik je u eksploziji propao; posli meni već nije mogao zbivanja po datumu dokazati, ni od putovanja ni zbivanja u Kini.

Rusija je bila poslala jaku konjicu po kopnu u Kinu.

Lun je bio malo mjesto i zato sam ovo napisao još u ono doba da su morali dva Badurine ići u Kinu ratovat i jedan tamo ostavit glavu za uvijek. U prvom svjeskom ratu budući da nije bilo revolucije niti nikakvog bombardovanja po unutrašnjosti, nego se samo vodio frontalni rat, Lunjani Badurina je mnogo poginulo po frontah prema stanovništvu, a to je sve uzrok zašto u Austrijskoj vojsci sve je išlo po abecedi, i zato uvijek svagdi prvi na redu Badurine.

Valjda ne bi bio ni jedan ostao živ da nisu u dvije velike ofenzive bili od Talijana zarobljeni, iz robstva iz Italije kroz dvije godine vratili su se kući podpuno zdravi dvije godine posli rata. I u ratnoj mornarici nije ni jedan poginuo; svi su se vratili živi kući. Za vrijeme prvog svjeskog rata nisu ni bile nikakve pomorske bitke; svega dva broda od Austrijske ratne mornarice su potopljena – Zenta koja je bila u Kini 1900 godine, ona je potopljena od Francuske flote ispod Drača; drugi brod, najveća krstarica Sveti Stjepan, njega je talijanski borbeni čamac dočekaio iza otočića ispod Premude, zaletio se pored njega i torpedirao ga u jutro kada je tek počelo svićati³⁹.

³⁹ Grga Novak u već spomenutom članku o ovome piše: «10. jula 1918. počeo je pokret iz Boke kotorske i iz Pule (*prema Otrantu*) Na putu prema jugu napadnuti su veliki austrijski bojni brodovi «Szent Istvan» i «Thegetthoff» kod otoka Premude od dva talijanska MAS-a. «Szent Istvan», pogođen od dva torpeda, potonuo je, a «Thegetthoff» nije bio pogođen». – Oba ova broda kao i još dva, «Viribus Unitis» i «Prinz Eugen», bili su sagrađeni od 1911. do 1914. g., svi na turbinski pogon, a svaki je imao 20.000 tona deplasmana, brzine 20 čvorova na sat, sa 12 topova od 305 mm, 12 od 150 mm. - Na «Szent Istvanu» bio je i naš ptac Mate Badurina Dudić, a spasio se je (on i još jedan Novalja) tako što se najprije držao za satrige, a kad je brod potonuo dočepao se neke daske i na njoj dočekaio spas sa broda «Thegetthoff». Pri tome mu je od straha posijedio jedan čuperak kose iznad čela na glavi. Budući da ga je u Novalji, poslije 9 godina služenja mornarice, čekala divojka, naša mater Mande, on je taj čuperak «opatinal» sa pastom za cipele. Međutim, ženskom oku to nije promaklo, pa ga je pitala: «Mate, ča ti je to na glavi? Ča je to nika pomada?». On je priznao što je, no to nimalo nije utjecalo na njihov brak.

Zaselak Dudići.

Nije u početku kada je zasnovan bio di se sada nalazi, bio je 200 metara prema istoku od današnjega, kod Stare njive. Tih 200 metara je onda značilo puno zbog upadine koja se ondje prirodno nalazi, tako da se ondašnje kućice iz mora nikako nisu vidile, pa su bili mnogo sigurniji od gusara iz mora. One prijašnje kućice na prvom mistu bile su suhozidne kućice pokrivena daskom zvanom «šimle». Te šimle bili su debla 1 metar i 50 centimetara ili 2 metra dužine, i sjekirom cjepane dašćice, a ne piljene, i s tim su te kućice pokrivali. Prije napuštanja tih kućica tu su bile tri kućice, tri obitelji, ali već dosta brojčane svaka obitelj. Ostaci zidova tih kućica i danas su dobro vidljivi. Južnja u Staroj njivi, sridnja na ulazu u njivu, a sjeverna di je sada u nutrih velika smokva.

U sjevernoj rodili su se svi naši pradjedovi, od sviju nas koji još živimo u zaselku Dudići. Zadnji se je tu rodio 1830. godine Šime Badurina Dudić, stric mojega Djeda, živio je 85 godina i umro 1915. godine, kada sam ja imao 10 godina i iz njegove usmene predaje dosti pamtim. Te tri obitelji, kada su se spustili za 200 metar u zapad, na vidik mora di se mi sadašnji Dudići nalazimo, dvi obitelji napravili su veće kuće od onih što su napustili, - živo zidane i pokrivena sa crijepom (opekami), a treća obitelj, koja je najprije se povukla prema moru, napravili su veću od one koju su napustili, ali isto suhozidano i pokriveno sa «šimlom», daskom. Iz te obitelji bili su dva brata: Jure i Mate. Mate, mlađi, otišao je kao mladić na Dunav, na rječnu plovidbu. Bio je zapovjednik na šlepih i umro u Turnuseverinu u Rumunjskoj. Od njeg nije ostalo muškog potomka. Jure je imao opet samo kćeri bez sina. Kćere su se udale i nije ostalo potomka u Dudića. Njive koje su imale prodale su Dudićima.

Druga obitelj Pavao Badurina Dudić bio je voditelj čobanstva za svi Dudići i kako su rabski građani svake godine dolazili na strig i godišnji obračun kod svojih čobana, negdje oko 1855. godine kada su došli na strig, šišanje ovaca, pravljajući godišnji obračun počeli su se svađati sa Pavlom Badurina Dudić da on njima ne predaje točan račun i da oni njega ne priznaju za voditelja čobanstva u zaselku Dudići, nego da mora biti jedan drugi od ostalih čobana, bilo koji. Braća od njegovog pok. brata Antona, Pavlovi sinovci, odgovorili su da ako ne može biti stric Paval kako i do sad, da se oni ne primaju nijedan, pošto da će u daljnjoj povijesti to postati da su Pavla sinovci iztjerali iz tog položaja, a ne gopodari. – Kada je Pavao vidio kakova je situacija nastala, da će oni svi raselit i Rabljani staviti drugi čobani, Pavao Badurina Dudić da je ustao i rekao najstarijem sinovcu Antonu Badurina Dudić: «Dragi sinovče,

primi se ti za voditelja čobanstva ako hoćeš ovde ostati, ja odavle idem.».

Anton Badurina Dudić se je primio za voditelja čobanstva i njegova braća s njim: Grgur Mate, moj pradjed, te Šime i Ivan.

Novi voditelj Anton Badurina Dudić imao je samo jednu hćer još neudatu kada je obolio, a žena mu je već bila umrla, otišao je u Rab na liječenje i hćerka s njim da ga pripazi. U Rabu je umro, hćerka mu se više nije vratila na Lun.

Antonu je Majka bila iz Raba Jele Krstinić. Otac mu je bio oženjen po drugi put, a ta druga žena je bila rođena Peranić iz Strare Novalje.

Pavao Badurina Dudić kada je napustio zaselak Dudići, otišao je u selo Lun, i tamo opet razvio gospodarstvo na poljoprivredi.

U selu Lunu prva kuća živo zidana pokrivena sa opekama bila je južnji kraj Dudićevih kuća. Kako se je nastanio u selu Lunu napravio je kuću na Škamlici di se i sada potomci nalaze. Prvu kuću prodao je Dudićem. Od njegovih sinova jedan nije imao djece i u toj kući se sada nalazi Anton Badurina Čauš. On je oženio nećakinju žene onog bez djece i ona je ostavila nećakinji, od drugog sina današnji potomci u Lunu opet jedan nema djece a drugi samo dvi hćerke.

Kada je Pavao Badurina Dudić napustio zaselak Dudići njegova je bila njiva sijanica, ona površina što se nalazi između Pregonca i Sridnje Dražice, vrt na Dolnjoj Kunfinici iz kojeg nije voda odnila zemlju. Taj vrt je udova onog koji nije imao djece, kada je već bila u visokih godinama 1915 godine, prodala mom Djedu za 14 forinti, samo su usljed rata već bili počeli spadat forinti. Sve kruške po pašnjacih zaselka Dudići koje su bile Pavlove uživali su plod njegovi potomci dok se nisu posušile i podpuno nestale⁴⁰.

⁴⁰ Ma cijelomu Lunu jedino u Dudića je postojala zajednička ispaša ovaca, a dosljedno tome i zajednička briga oko pregrada, plotova i zidova između pojedinih djelova pašnjaka. (Nazivi područja za ispašu su: Pregrađa, Vajermica, Ogradica, Za ogradicu, Vajerma, Sajuznja Punta, Gušč, Krune i Zakraji, a svako područje imalo je svoju namjenu za pojedine kategorije ovaca: ovce od mužnje, bravi, starke, janjci, šiljci.). Rad na održavanju zidova i plotova imao je posebno ime: **s k u p n ô**. Tu riječ ni u jednom hrvatskom rječniku ne nalazima kao imenicu, i to srednjeg roda, nego samo kao pridjev ili prilog, a sačuvala se je još iz starolavenskog jezika od riječi «kup'» (*imenica muškog roda*) = hrpa, gomila, ili: «v' kup'» (*prilog*) = zajedno, skupa. – Zajedno se išlo «sić dračje», «čint brimena», «nosit brimena» i «gradit» plotove, te «zidat» kamene pregrade. – Druga jedinstvena pojava, koja proilazi iz one prve, je zajednički **o s i k**, i zajednička mužnja ovaca. Sam Dudićev osik je zanimljiv i kao građevina, s toliko raznovrsnih «prostorija», od kojih svaka ima svoju posebnu funkciju i namjenu, i kao takav je jedinstven u cijeloj Hrvatskoj, a ja mislim i na Svit. Jedinstveni pastirski «urbanizam». – Za vrijeme same mužnje razmjenjivale su se informacije, ali i rješavali «sporovi», muški i ženski i oni oko dice. Bilo je tu i razgovora i smiha, ali koji put i malo «tvrđih riči». – Budući da su ovce pasle zajedno, da bi se znalo koja je čija, svaki vlasnik je imal svoj «bilig» kojim su bile obilježene uši ovaca. Janjce se «biližalo» prilikom «otrkanja», (= odvajanja janjadi od ovce, odprilike 3 mjeseca nakon što su se okotili), što je bio poseban obred, s posebnim «britvam» i puno blejanja i ovaca i

Drugi spor rabskih gospodara i čobana, nekoliko godina kasnije od prvog, bio je na zaselku Stanišće odakle su opet Rabljani potjerali čobana Pavla Badurinu. Kada su čobani gonili ovce u osik (tor), za strig ovaca u prisutnosti Rabljana gospodara, jedan brav (ovan) nije se dao u osik nego je pobjegao, a najbliže u bijegu je bio pored Pavla. Gospodari su stali grditi Pavla da je hotimično pustio brava i da ga mora otić uloviti. On je odgovorio da ga on nije u mogućnosti uloviti, da ako oni mogu ga uloviti da neka ga ulove. Oni su ponovno presivali da ga mora uloviti. U ono doba gospodari po svojim gospodarstvima i ovčinjacima slobodno su imali puške nabijače. Pavao je išao kući, uzeo pušku, išao za bravom i iz puške ubio brava (ovna) i donio ga ubijenoga na osik (tor). U ono doba ovce su bile zakonom zaštićene i bez dozvole vlasti se nije smilo iz puške ubiti ovcu. Rabski gospodari Pavla Badurinu tužili su Sudu i Sud je Pavla Badurinu sudio sa kaznom da više ne može biti čoban. Pavao je morao napustiti zaselak Stanišće, otišao je u selo Lun i tamo razvio gospodarstvo. I zato što je on otišao iz zaselka Stanišće di su ostali samo Badurine bez nadprezimenaa njegovi potomci su samo Badurine. Pavlov sin je opet bio Pavao, onda su ga Lunjani zvali Pavica, posli daljnji potomci Pavičići, i sada su oni izmeđuse rešili da na privatnu poštu u Lun pišu samo Pavičić. Zbog zbrke koja se događa s privatnom poštom, buduć je na cijelom području Luna puno Badurina, i s druge strane je ta zbrka zašto je puno njih koji imaju nadprezimenaa neće da ih na privatne pisna napišu, nego samo Badurina u tome postoji zbrka.

janjaca, i zbog duševne i tjelesne boli, osobito janjaca. Sve oko osika je bilo krvavo od posječenih uši janjaca. – «**Bilizi**» su bili odprilike slijedeći:

«Šuplje-uho» – livo ili desno.

«Pero-uho» – osprid ili ozad, livo ili desno,

«Šćipano» – osprid ili ozad, livo ili desno

«Strelo-uho» – osprid ili ozad, desno ili livo.

«Krnje-uho» – livo ili desno

«Škarica» – livo ili desno

Na primjer: «Livo uho ozad perouho, a desno šupljeuho».

Poseban bilig je bio za ovce koje su pripadale rapskom gospodaru, a poseban one koje su pripadale čobanu, koje su se zvale vlašće.

Drugi Badurine, koji su prije prestali biti kmetovi Rabljana, a i neki drugi Lunjani, imali su puno manje vlastitih ovaca, koje su pasli u svojim ozidanim **ogradicama**, a svaka ogradica je imala svoj **kočić**. I oni su svi imali svoje bilige. - (Pravilno rasporedene ogradice postoje od sajužnje kunfinice Dudića vazjugo, ozgor, a dobrim dijelom o ozdol ceste, sve do Novalje, dok vazmorac, premo Selu, postoje samo nepravilne parcele raznih namjena). Parcelirani nisu bili, sve do nedavno, samo pošumljeni djelovi «poluotoka» [Dosta je pogledati geografsku kartu Punte Luna, pa da se to jasno zamjeti].

Do kada se je uredovalo talijanski u Općini Pag.

Dana 3 Svibnja 1909. godine na otoku Pagu, u gradu Pagu bili su provedeni izbori sa glasanjem, na dvije liste: prva lista bila je talijanaška stranka, druga lista Hrvatska pravaška stranka. Većinu glasova dobila je Hrvatska stranka. Po izvršenju tih izbora tek onda se je počelo u Paškoj Općini uredovati na Hrvatskom jeziku. Do tada sve knjige i svi zapisi vršili su se na talijanskom jeziku.

Na cijelom otoku Pagu bila je samo jedna Općina, i to u gradu Pagu. Za sva sela na otoku Pagu katastarski položaj mnogo je zamršen. Sigurno je još danas 50 posto uknjižaba na Pradjedovih. I danas kada neko hoće načisto postavljati uknjižbe veliku poteškoću zadaje što današnja generacija koja ureduje na katastru ne može razumjeti u tih starih knjigah na talijanskomu jeziku upisano. A do sad još nije bilo mogućnosti za sve te knjige prevesti na čisto na Hrvatski jezik. Kako se nisu vršile preknjižne ima dosti slučajeva da na nekoj čestici zemlje, ne velikoj, od svojih 1000 kvadratnih metara, ima što živih što mrtvih od 40-50 imena upisano i danas razilaženi po cijeloj kugli zemaljskoj. Kada je bilo za sakupit ljudi i Pag na glasovanje parobrod je išao pokrcat Novaljci, onda Lunjani je ukrcao u Jakišnici i Tovrnelah, onda na Staru Novalju i sve skupa povezao u Pag bez naplaćivanja putovanje. Slobodno je bilo kretanje svakom po cilom brodu u prvu i drugu klasu. Posli glasovanja isti brod vratio je ljude svojim kućama. Brod koji je vozio ljude na glasanje bio je «Starčević», koji je pod imenom «Podhum» završio u staro željezo⁴¹.

⁴¹ Taj vapor je još i neposredno iza II. svjetskog rata plovio na liniji ispod Velebita, od Rijeke do Zadra, a kasnije je preimenovan po imenu parizanskog, zapravo protalijanskog, sela Podhum u zaleđu Rijeke Iza njega je tu vezu vozio «Frankopan» [Strašno lipi brod mojeg djetinjstva], a iza toga su došli veći i snažni brodovi, koji «dobro tukli more» po svim vjetrovima, «Bakar» i «Kotor», koji su ticali i Tovrnele i Jakišnicu, preko kaića. [«Frankopan» je kasnije (1958. ...) prebačen u Boku Kotorsku, jer tamo nema «velikog mora», i vozio od Hercegnovog do Kotora, s time da je tical svaki porat u Boki. Vozio je pol dana tomo pol dana natrag, iz Novoga se išlo jutro rano, a vratilo kasno navečer, tako da se moglo obaviti sve poslove na putu, a osobito u Kotoru. [I sam se puno puta s njim vozio i bezbrižno uživao u ljepoti Boke]

Muharovo pljačkanje.

Nekako oko 1840. godine, po usmenoj predaji, kako tada još na Lunu nije bilo pismenih ljudi, iz Velebiskog primorja, okolice Jablanca, jedan čovjek prebacio se je na teritorij Luna. Sebi je pronašao najpodesniju špilju ispod jedne gromade kamena, oko 40 metara od morske obale, na istočnoj strani Luna, na području zaselka Gager⁴². Tu je živio nekoliko godina dokle je Lunjanom uspjelo pronaći njegovu jazbinu i uloviti ga.

Najveći postotak njegovog ishranjivanja bilo je meso od ovaca što je lovio ovce i klaio ih za jesti. Usto je vrebao po zaselcima Gager i Dudići ako je uspio provalit u neku kućicu kada su ljudi bili osutni na radu i tu nešto odnijeti za jest. Ali bilo je slučajeva kada je čobanu odnio sav sir što za jedne sezone bi napravio od ovaca koje je imao na čobanjenje od građana Raba uz polovinu prihoda gospodarima ovaca, a polovinu čobaninu. Kada mu je uspjelo da je nakupio plijena onda je vrebao kada bi iz otoka Raba, mjesta Banjol ili iz sela Barbat neki ribar došao na Lun ribarit i uz to nabrati malo drva od kod nas zvane krnela, a Rabljani zovu lantisk, to je bilo pred šumskim vlastima slobodno pobirati svakomu, dok bi ribar u šumi tražio te drva, Muhar bi ribaru odnio lađu, kako su se onda zvale te brodice, i s tom lađom bi se prbacio na primorje i odnio plijen svojima kući i opet se vratio na Lun u svoju jazbinu.

U to vrijeme je na Lunu bilo malo žiteljstva i nisu ga lako mogli pronaći. Onda je bilo više zemlje nego sada, ali je uvijek bilo dosti kamena tako da nije bilo lako njega po tragu pronaći. U ono doba svi Lunjani nosili su opanke od sirove volovlje kože. Tako je i on imao. I to kako su svi opanci bili građeni da su spreda imali na opanku nos, a taj lopov je ugradio sebi da je opanak imao nos spreda i zada, tako da je ljudem bilo mnogo teže zaključit kuda je otišao. Ako su već negdi na mokroj zemlji naišli na njegov trag to je sve bilo kratko jer je on naročito gledao gazit od kamena na kamen. Kada su Lunjani dočekali da je pao snijeg svojih 15 centimetara, onda su mu ulovili trag do blizine 100 metara od njegove jazine, jer pored morske obale se je snijeg topio. Od mjesta do kuda ih je trag doveo već im je palo u oko taj kamen, da bi mogao biti tu. Pretražili su, bili su sigurni da mora tu se kriti, ali se nisu ufali ništa uzimati računajući da može imati oružje pa da nekom život oduzme. Blizu se nisu približili da nebi primjetio da su mu ušli u trag. Mirno su se razišli i dogovorili se da jedne lijepe noći, kako su već znali da onda cilu noć do pred zoru obilazi da nešto opljačka, sakupili su dosti pepela i odnili pokraj stijene di su vidjeli da ima ulaz i posipali su dosti pepela. Sakupili su svi jači ljudi ono što ih je onda bilo

⁴² Ta špilja se i danas zove **Muharova buža**, a u nju je najlakši prilaz s mora.

na zaselcih Stanišće, Gager, Dudići i iz daljine od kuda su dobro vidjeli njegovu jazbinu u zaklonu čekali dan, hoće li onda pronaći ga unutarih. I kada je već bilo podpunu dan približili se stijeni, na pepelu su vidili trag da je išao unutra, počeli su ga zvati sa zakletvom da mu se ništa neće dogoditi, da izađe vanka, ali sa nogama naprijed kao se je na trbuhu uvlačivao unutra i van. Takovi je bio ulaz. Nije htio izaći van nego počeo na razni načini mjenjati glas da njih ima unutarih više drugova sa oružjem, i nikako izići. Prošlo je nekoliko sati da nije htio izaći, onda je jedan čovjek otišao na zaselak i donio dosti sumpora i nagorili su jednu vrećicu sumpora i na duljem štapu unutra stavili, i onda je izašao. Kako je izišao ljudi su ga ufatili i svezali mu ruke i povelili sa sobom. Vatrenog oružja nije imao nikakvog – jedan mali nožić i jedan nož u obliku sablje dugačke 70 centimetara. Ovaj veliki nož je ostao sačuvan u kući na zaselku Stanišće di je rođena moja pokojna Majka. I ostao je nepovređen do godine 1942. kada je moj rođak, a unuk pokojnoga deda Pera, Anton Badurina zvan Tonko pokojnoga Šima, misleć da je nož izrađen od klasnoga čelika dao ga kovaču prerezati na pola. Kovač kad je prerezao vidili su da to nije nikakvi dobar čelik. Poslije te dvije polovine nisu više bile čuvane u kući, nego se prebacivalo po dvorišću. Dana 20 Listopada 1978. godine moj rođak Anton je meni predao dvije polovine noža, ja sam ih odnio u radionu i dao zašvajsat tako da nož prestavlja u potpunosti svoju prijašnju formu, oblik.

Kako je već prije pisano u ovoj knjigi, moj pokojni po Majki djed Pere Badurina, služio je vojnu obvezu u ratnoj mornarici 8 godina, kako je onda bilo u zakonu, prisustvovao je u Viškom boju 20 Srpnja 1866 godine. Drugu godinu po isteku vojnog roka, došavši kući bio je imenovan za selskog starešinu, onda zvan seoski kapitan, videći da će taj nož biti zabačen, on ga je spremio u svoju kuću i tako je ostao očuvan, kao uspomena na hajduka Muhara.

Budući da onda Lunjani nisu imali nikakvog većeg broda, svaga 1 do 2 lađe, koja vrsta lađe je već prije opisana u ovoj knjizi, čekali su pogodno vrijeme da hajduka odvezu u Jablanac i predadu vlastima u ruke. Po mornarskom zakonu u onakvim brodu nisu ga smisli voziti svezanoga, i zbog voženja na lađi morao je stajati na pramcu. Kada su stigli skoro na samu obalu, dva vozača tek su se spremali za pristajanje i pospremiti vesla. Hajduk u istoj sekundi skočio je iz lađe na obalu još dosta udaljena daleko od obale za skok, kako je skočio na obal u velikoj brzini bacio je nekoliko kamenčića u lađu i vozače uz povik «nisu ćuke za hajduke», trčeći što je mogao brže pobjegao je iz Jablanca, tako da tu nije bio ulovljen. Jedino što ga je u bjegu neki čovjek prepoznao, a dali je on posli od vlasti bio ulovljen to u Lunjskoj usmenoj povelji nije poznato. Rečenice koje je izrekao kada je iz lađe skočio, to proizlazi:

Otočani Raba i Paga zvali su Velebićane **vlas**i, a Velebićani Otočane Raba i Paga zvali su **ćuci**.

Muhar hajduk na Lunu je velike štete napravio pljačkajući sve, dosta je došao i koljuć ovce što mu je bila osnovna hrana. Na Lunjskom području ima puno većih špilja nego Muharova jazbina, ali k njima je dosta težak pristup i u nutrih u zimsko doba dosta curi voda.

www.lun.hr

Početak raseljavanja Badurin iz Luna 1828.

Prvi koji odlazi iz Luna i naselio se u Novalji bio je Mate Badurina Dudić, pokojnoga Mata i Anastazije (Stoš) Bene, rođene u Rabu. Rođen je u Lunu 21. Prosinca 1805. Vjenčan je u Novalji 26. Listopada 1831. sa Margaritom pok. Mata Dabo i Barbare rođene Peranić, rođena u Novalji 26. Siječnja 1811. Po usmenoj predaji Mate je iz Luna otišao 1828. godine, a tako će i biti po ovih izvodih što sam ih dobio iz matičnih knjiga u Novalji.

Mate je imao djecu: 1). Barbara, rođena u Novalji 4. Srpnja 1833. Vjenčala se u Lunu sa Šimom Badurina Žakan pok. Petra. Dan vjenčanja nije u Novalji upisan busući su se na Lunu vjenčali. 2). Anastazija (Stoš), rodila se 25. Veljače 1835. Udala se za Mata Vidas. 3). Ursula Jele, rodila se 31. Srpnja 1836. Umrula 7. Lipnja 1866. kao djevojka. 4). Mate, rođen 11. Veljače 1841. Umro 20. Lipnja 1855. 5). Josip, rodio se 14. Ožujka 1844. Umro 19. Srpnja 1855. 6). Mihovil, rodio se 29. rujna 1850. Umro 5. Kolovoza 1869. 7). Margarita, rodila se 6. Ožujka 1854. Umrula 20. Srpnja 1855. Spređa imenovane sedmero djece otac Mate Badurina Dudić umro je u Novalji 29. Prosinca 1887.

Spređa imenovani Mate u Novalji je naslijedio imanje po svojoj ženi Margariti, jer ona nije imala brata, samo jednu sestru, tako da su imovinu svojih Roditelj naslijedile te dvije sestre. Mate je usto svojim radom više proširio svoju imovinu. Ali kako su njemu svi tri sina umrli mladići i 2. hčerke djevojke, Mate je 4. godine prije svoje smrti na svoje imanje u Novalji iz Luna poljao i oženio svog unuka Šima Badurinu Žakan od svoje hčerke Barbare. Barbara je u Lunu rodila Šima 7. Rujna 1855. Umro u Novalji 5. Listopada 1918. Ostao mu je sin Šime i od njega su sada u Novalji 2. Obitelji: Veselko i Šimica. Veselko nema muškog poroda, a Šime, rečeni Šimica, ima 2. sina i 1. hčerku. Mate Badurina Dudić prvi odseljenik iz Luna bio je brat Pavlu Badurina Dudić koji se je preselio iz zaselka Dudići u selo Lun.

Iza prvog odseljenika, 3. godine kasnije odselio je na rječnu plovidbu na Dunav Mate Badurina Dudić. rođak prvog Mata, na Dunavu je doživio dosta visoke godine, umro je u Turnuseverinu kao kapetan brodova, ali nije imao muškog poroda; imao je 2. hčerke, tako da se danas ništa ne zna o njegovom porodu, što su imale njegove hčerke, i drugo ja danas nikako ne mogu doznati koje je godine umro u Turnuseverinu u Rumunjskoj.

Desetak godina iza drugod odseljenika odselio je treći na Otok Cres mjesto Punta križa, Josip Badurina Čauš. Tu se je zaradio za pomoćnika na veleposjedu. Gospodar tog posjeda nije imao svog poroda a već je bio stariji čovjek, imao je i mladu kućnu pomoćnicu. Nije dugo prošlo gospodsr je umro, gazdarica odmah se oženila sa svojim pomoćnikom Josipom Badurina Čauš, ali nije ni s njim imala djece. Umrta je i ona , ostao gazda Josip Badurina i odmah oženio se sa kućnom pomoćnicom. Rodilo im se šestero djece, 3 sina i 3 hčerke. Sinovi su bili Ivić i Bepić, treći Beneto. Beneto je izučio učitečjsku školu, 3 godine je bio nastavnik i onda je naglo umro od upale pluća. Ostala dvojica živili su na imanju, imali su brojnu djecu jedan i drzgi, muških i ženskih. Od jednoga još i sada neki ima na imanju, a jedan je iza drugog svjeskog rata sa cijelom Familijom odselio u Italiju.

Od godine 1895. počeli su iz Luna odlaziti u nort⁴³ Ameriku, većinom Badurine jer ih je bilo najviše žitelja u cjelokupnom Lunu. Išlo je od Šankov, Kocijanov i ostalih. Većinom su se vraćali natrag svi familjani ljudi. Vratilo se je i ledičnih ali je dosti mladićev za uvijek ostalo tamo i imali tamo svoje obitelji. Od mog zaselka Dudići ostao je tamo moj stric, umro je u 87. godini života 26. Veljače 1976. godine u San Lenadro California, S.A. On se je tamo samo pod bezimenom Dudić vodio, pošto na engleškom jeziku se teško piše i izgovara Badurina. I tako njegov sin se isto piše, ali kad on umre izumire i bezime Dudić jer nema muškog potomka, samo hčerke⁴⁴.

Kako je počeo 1914. godine prvi svjeski rat sve do danas Lunjani su malo njih selili u nort Ameriku, nisu imali mogućnosti. Godine 1928 do 1930. godine dosti Lunjana išlo je u južnu Ameriku⁴⁵ i u Francusku. Većina se je bila povratila kućama prije drugog svjeskog rata. Poslije drugog svjeskog rata Lun je ostao pustoš, sav mladi naraštaj je napustio Lun. To je sve prouzrokovalo jako loše ekonomsko stanje, zemlja je sa vodom i burom otišla u more, a ostao samo goli kamen i tako je poljoprivreda propala.

⁴³ Nort Amerika znači Sjeverna Amerika, točnije Sjedinjene Američke Države (USA).

⁴⁴ Krsni ime mu je bilo Šime. Međutim tamo su mu promijenili i ime, tako da se on na pismimima koje je slao iz Amerike doma pisao Samuel B. Dudich. Sinu je dao ime John (Ivan).

⁴⁵ Među inima koji su odselili u Južnu Ameriku bio je i Milutin i to od 1930 do 1934. Bio je u Argentini, a radio u šumama u Gran Chaco, uz rijeku Paranu, koje je on nazivao Teritorio Čako, i često pričao o teškom životu i opasnostima u tim žumama.

KAZALO MILUTINOVE KNJIGE

1653. Godine - prvi Badurine na Lunu	1.
(Povijest Badurina, i župe Lun)	
Početak pismenih ljudi na Lunu	
(Povijest školstva na Lunu)	12
(Elementarne nepogode na Lunu)	19
Pomorska bitka pod Visom	26
Boksterski Rat u Kini	30
Zaselak Dudići	33
Do kada se uredovalo talijanski u Općini Pag	37
Muharovo pljačkanje	38
Početak raseljavanja Badurina iz Luna 1828.	42
Najstariji stanovnici Luna bili su Liburni	45

PRILOZI u Milutinovoj knjizi:

Fotokopija potvrde Općine Rab o Dudićima
Moje pismo Milutinu «Najstariji stanovnici Luna...
Rodoslovlje nekih Dudića (koje sam napravio ja)

POPIS LUNJSKIH ŽUPNIKA

Kapelani podložni rapskom provikaru

1. Marko Kaštelan	1715. – 1738.
2. Ante Bosna	1738. – 1747.
3. Ivan Juraj Mikulić	1747. – 1748.
4. Pavao Curata	1748. – 1749.
5. Ante Borović	1749. – 1756.
6. Josip De Marin	1756. – 1759.
7. Nikola Zaro	1759. – 1772.
8. Ante Vitezić	1772. – 1774.
9. Petar Tudorin	1774. – 1776.
10. Šimun Debelić	1776. – 1782.
11. Petar Slavić	1782. – 1791.
12. Ante Koskica	1791.
13. M. Spalatin	1791. – 1808.
14. Matej Ferari Latus	1807. – 1816.

Od 1819. lunjski kapelani podložni plovanu u Novalji

15. Petar Pičuljan	1816. – 1823.
16. Juraj Vlahović	1823. – 1826.
17. Petar Pičuljan	1826. – 1828.
18. Juraj Kušar	1828. – 1849.
19. Šimun Spalatin	1849. – 1865.
20. Mihajlo Obertsman	1865. – 1869.

Godine 1870. Lun postaje samostalna župa, prvi župnik je:

21. Matej Francetić	1869. – 1885.
22. Josip Volarić	1885. – 1887.
23. Petar Bogović	1887. – 1891.
24. Matej Maračić	1891. – 1893.
25. Blaž Soldatić	1893. – 1894.
26. Niko Grego	1894.
27. Blaž Soldatić	1894. – 1895.
28. Ante Petriš	1895. – 1896.
29. Anton Bonifačić	1896. – 1898.
30. Ivan Volarić	1898. – 1903.
31. Anton Žic	1903. – 1923.

32. Nikola Parčić	1923. – 1938.
33. Leonard Vidulić	1938. – 1950.
34. O. Odorik Badurina	1950.
35. Josip Gulić	1950. – 1962.
36. Franjo Volarić	1962. – 1979.
37. Franjo Brozić	1979. – 1990.
38. Anđelko Badurina Žakan	1990. – 2001.
39. Nedjeljko Badurina Tomić	2001. – 2002.
40. Josip Kosić	2002. – 2003.
41. Zvonimir Badurina Dudić	2003.

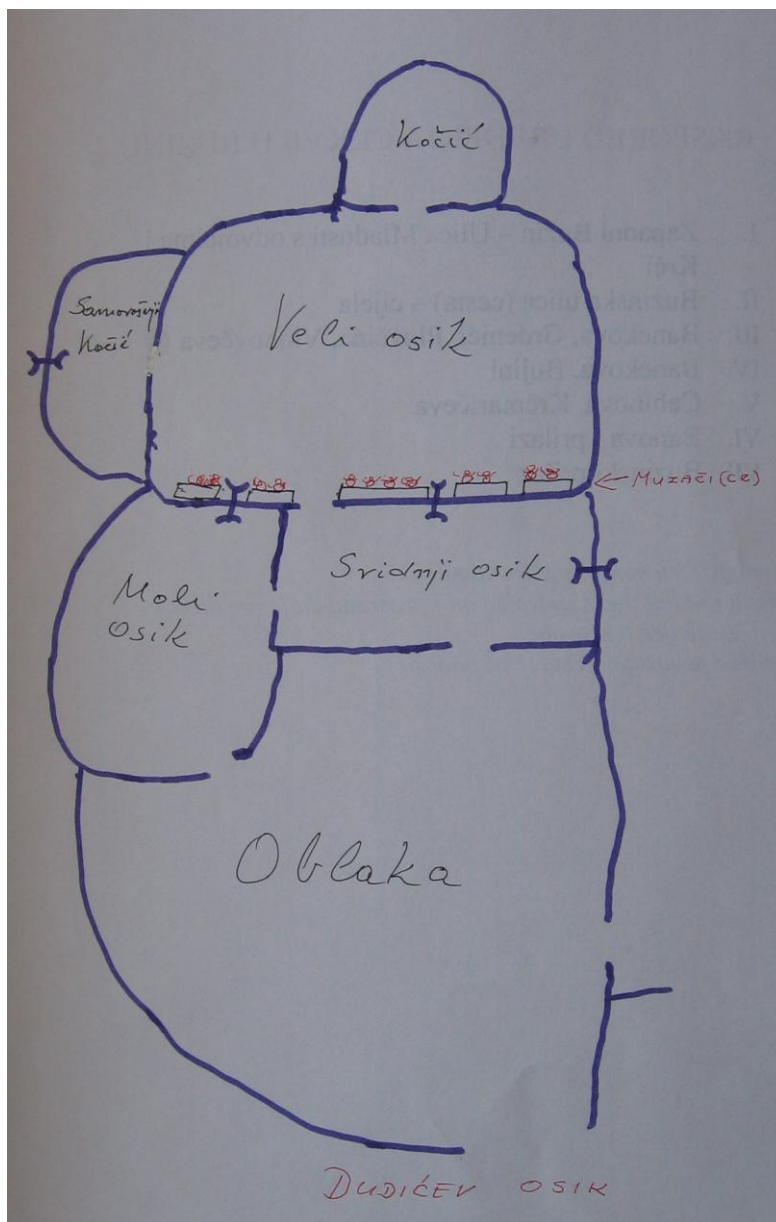
[Popis sačinio sadašnji župnik Zvonimir Badurina Dudić]

Milutin Badurina Dudić

Rodio se na Lunu, u Dudića, dne 24. 7. 1905. od oca Josipa i majke Kate Badurina, kćeri Petra od Sranišća koji je učestvovao u pomorskom boju kod Visa 1866. Pučku školu završio na Lunu. (Započeo u kući njegove babe Kocijnke). Služio Jugoslavensku ratnu mornaricu, najviše u Boki. Od 1929. do 1934. bio na «privremenom radu» u Argentini (Teritorio Ćako). Dne 29. 1. 1940. oženio se Ankom Badurina, kćeri Luija, od Stanišća. Godine 1941. rodila mu se kći Ozana (Hožana, kako piše u Izvjesnici od 1942.), a 1946. sin Nevesin. Umro je 17. 11. 1984. na Lunu..

(Vidi Izvjesnicu Župskog ureda od 30. VI. 1942. a pojednosti se može doznati iz ove njegove Povijesti, koju je pisao negdje od 1960. do pred smrt.)

WWW.LUNJ.R

Kočić je služio kao pritvor za tuje ovce.

U Velikom osiku se muzlo, s samorašnji je služio kao rezervni osik.

U Mali i Sridnji osik puštale se pomužene ovce kroz buže ili vrata.

U Malom osiku se i striglo ovce.

U Oblaki su se skupljale sve ovce, a onda ih se raspoređivalo prema namjeni.

Dudićev osik – približni tlocrt.

Sudbina Luna !